

22e JAARGANG No. 7 1 NOVEMBER 1977 — *f* 2,35

tong tong

HET ENIGE INDISCHE BLAD TER WERELD

(Foto: Rogier)

BIJ DE VOORPLAAT

Kentongan

Wat is dit nou eigenlijk?
Een tong-tong-toko of meer een toko tong-tong? Wie het weet mag het zeggen. In elk geval is het een plaatje dat zelfs de meeste Indonesiërs "Eehhh?" doet zeggen! Omdat dit zelfs voor hen iets "nieuws" is! Echt waar, deze plaat schoot ik ongeveer een maand of twee geleden en ik heb deze foto al aan tientallen vrienden en kennissen laten zien. Vooral aan Jogyanezen. Maar behalve dat geen enkele Jogyanees weet waar ik deze plaat (in hun eigen stad notabene!) schoot, weet geen enkele Indonesiër dat er tong-tong-specialisten zijn. Ik bedoel mannetjes die hun living maken door het uithakken van deze "klankkastjes"! Tot nu toe dacht werkelijk iedereen dat zoiets gemaakt werd door de plaatselijke toekang kajoe die iets extra's deed voor zijn community.
Maar dit kereltje verdiende er echt zijn nasi mee! Toen ik dit winkeltje tegenkwam vroeg ik meteen of de maker thuis was. Helaas, helaas was hij niet thuis en kon ik hem geen interview afnemen. En om nu zomaar iemand anders van zijn familie erop te zetten...... neen! Dan liever een eenvoudig stilleventje!
O ja, ook nog even dit.
Als je tegen de Indonesiër "tong-tong" zegt, kijkt hij je niet begrijpend aan. Dus ga je het even omschrijven, waarna hij altijd lachend zegt: "O, U bedoelt natuurlijk een kentongan!"
Ik vraag me eigenlijk af of tong-tong nu een soort van ver-Holland-sing van dat apparaat is. Of is dit voor-oorlogs pasarmaleis? En is kentongan het nieuwerwetse Bahasa Indonesia? Wie weet het?!

ROGIER

TONG-TONG IN DE VOLKSMOND

Weet u misschien wat een Frak-Frak is? Onbekend? Ik weet het ook niet, woord bestaat niet eens. Ik wou u alleen een indruk geven van de onbekende klank die "Tong-Tong" voor de Nederlander die nooit in Indië of Indonesië heeft gewoond, moet hebben. In onze langdurige TT-loopbaan hebben Tjalie noch ik, ooit iemand - een totok van hier - ontmoet, die wist wat een tong-tong was. Vraagt u het de eerste de beste Nederlander op straat, hij zal het niet weten.
Zo ging het meestal over de telefoon.
Tjalie: "U spreekt met Tong-Tong".
"Hóé zegt u?"
Tjalie: "Met Tong-Tong, publiciteit- en handelmaatschappij, tijdschrift Tong-Tong, wie wilt u hebben?"
Dan altijd weer de vraag: wat betekent het woord eigenlijk, is het zomaar een naam? Uitleg: een alarmapparaat van hout, stok, dessa, Indonesië, gevaar, brand, waarschuwing, mensen bij elkaar roepen, etc. etc. Altijd hetzelfde.
"Eigenaardig", zegt de vrager dan meestal, "nooit van gehoord!" "Waarom eigenaardig", zegt Tjalie dan een beetje djèngkèl, "jullie weten hier in Holland zo weinig van Indonesië. Een tam-tam vindt u toch ook niet eigenaardig?
"Neen, maar had u dàt dan eerder gezegd! Een tong-tong is dus een soort tam-tam?"
"Ongeveer".
Ik geef u te raden, wat op de brief aan ons, als bevestiging van dit telefoongesprek, als adres stond: Firma Tam-Tam. Dat is altijd nog heilig vergeleken bij wat we vroeger geregeld in onze brievenbus kregen: brieven bestemd voor "Tum-Tum" en dat is, mocht u het niet weten, een pornoblaadje.
Voor de curiositeit heb ik alle naamsverbasteringen die Tong-Tong in de loop der jaren heeft gekregen, opgetekend. De vindingrijkheid van de schrijvers blijkt verbijsterend. Wat denkt u van: Firma Fong-Fong, Kong-Kong, LON-TONG (de meest zinvolle naam uit de collectie!) Won-Tong (bijna goed, wonton betekent pangsit) King-Kong, Dom-dom, (wie?) Ding-Dong, Ton-Ton, Tin-Tin (als er Rin voor gestaan had waren we blaffend heengesneld!) De indrukwekkendste adressering vond ik nog "Restaurantbedrijf Tong". Indrukwekkend, omdat ze aan dit restaurantbedrijf toch maar een paar boeken bestelden en bij welk restaurant, vraag ik u, verkopen ze boeken!
De laatste jaren was vooral Tjalie het uitleggen wat het woord betekende, goed beu. Als men hem door de telefoon vroeg Tong-Tong te spellen dan zei hij: "Ach mijnheer, gewoon dat ding dat u in uw mond heeft, en dan tweemaal !"
Om dit alles kunt u misschien wel lachen, wij deden het ook. Weet u waar we de laatste jaren nooit om lachten? Als de stem door de telefoon vroeg: "Met Tong-Tong? De Pasar Malam toch?" Dan maar liever ding-dong, kong-kong en ringedingdong !

TONG-TONG 15 NOVEMBER WORDT EEN "WEERZIEN MET INDONESIË"-NUMMER

De overvloed van goede kopij en prachtige foto's van diverse lezers over hun laatste reis naar Indonesië, brengt ons in de verleiding, eens een heel nummer te wijden aan "Weerzien met Indonesië". Dat doen we op 15 november. Mocht u nog iets bijzonders hebben, verhaaltje of plaatje, direct opsturen naar ons!

tong tong

ONAFH. IND. TIJDSCHR. - 22e JAARG. No. 7

Opgericht en geleid door TJALIE ROBINSON (1911 - 1974)

Pr. Mauritsl. 36, Den Haag - Telegramadres: Tong Tong Den Haag - Tel. 070 - 54 55 00/54 55 01 - Postgiro 6685 of A.B.N. Den Haag Rek. No. 51.56.15.730.
Uitgave: Publ. en Handel Mij Tong Tong B.V.
Directie: L. Ducelle
Administratie: Th. M. A. Scheulderman
Redactie: J. H. Ritman, L. Ducelle.
Eindredactie en opmaak:
Ch. J. A. Manders, L. M. Boon.
Vaste medewerkers: Dr. H. J. de Graaf, Rogier, Poirrié, Mevr. Marsman, G. H. Bartman.

Verschijnt de 1ste en de 15e van iedere maand. Prijs per nummer *f* 2,35. Abt. Nederl. (en E.E.G.-landen behalve Engeland) kwart. *f* 12,50; halfj. *f* 25,—; jaar *f* 48,50. Abt. Europa: jaar *f* 48,50.
Buiten Europa: jaar *f* 56,50.
LUCHTPOST:
Abt. (per jaar en per luchtpost); Australië en Nw. Zeeland *f* 96,50; Indonesië *f* 80,50; Z.-Afrika en Z.-Amerika *f* 80,50; Canada en Ver. Staten *f* 68,50; Maleisië, Singapore en India *f* 80,50; Suriname en Antillen *f* 68,50.

ZOEKT OP BASIS VAN DE NUTTIGE ERVARINGEN IN DE GORDEL VAN SMARAGD NIEUWE INTERESSEN IN NEDERLAND TE WEKKEN VOOR DE TROPENGORDEL.

*

ALLE ABONNEMENTSGELDEN ZIJN BIJ VOORUITBETALING VERSCHULDIGD
ADVERTENTIES KUNNEN ZONDER OPGAAF VAN REDENEN GEWEIGERD WORDEN

Directie en redactie behouden zich het recht voor om grondige redenen aanvragen voor abonnementen te weigeren, of deze te beeindigen. Hierover zal de betrokkene altijd van te voren in kennis worden gesteld.

*

De redactie behoudt zich het recht voor copy te weigeren dan wel te bekorten of te wijzigen met toestemming van de inzender. Over genomen beslissingen zal niet in details worden gecorrespondeerd.

Het correspondentie- en betalingsadres voor Amerika is Mrs. R. Cohen-Top, 13740 Avion Drive, La Mirada, California 90638.

Hoe nat het was en hoe ver

Tot diep in het binnenland was het water van de Kali Moesi doorgedrongen. Een bruine modderige vloed had alles overstroomd. Slechts hier en daar was er een droge plek, waar de grond een heuvel vormde. Hierop zochten de bosbewoners hun toevlucht en ook de bevolking bracht hun vee, karbouwen, koeien, geiten en schapen, op zulke heuvels. Met een prauw werd hun dan voedsel gebracht, bestaande uit takken met eetbare bladeren, waar ze het dan maar mee moesten doen. Een troosteloze aanblik.

Het huis dat wij bewoonden lag vrij hoog, dus hadden wij geen last van het water. Alleen de krokodillen, waar de Moesi van wemelde, schenen het goed te hebben. Volgens zeggen trokken ze ook het binnenland in en grepen zo af en toe een dier en zelfs een mens. Volgens de verhalen althans.
Een groep van onze mantri's werkte een eindje stroomafwaarts en mijn man wilde ze opzoeken om hen te zeggen dat ze maar thuis moesten komen voorlopig en ander werk doen, want de toestand scheen hier niet bepaald houdbaar te zijn door de overstroming. Men kon de rubbertuinen die geregistreerd moesten worden moeilijk bereiken.
Daar er geen telefoon was moest zulk een bericht persoonlijk overgebracht worden. Ook al om de situatie zelf in ogenschouw te nemen, ging mijn man er zelf heen. De vlugste manier was met een prauw te reizen, want de weg lag behoorlijk onder water. Stroomafwaarts ging het snel.
Ik ging met hem mee. De honden bleven thuis en ook ons zoontje, dat onder hoede van onze Soendanese meid, die we van Java hadden meegenomen, achterbleef.

De tocht per prauw verliep vlot. De roeier hoefde niet veel te doen. Het ging vanzelf. Hij bleef vrij dicht langs de kant varen. De dichtbegroeide rivieroevers gleden vredig langs ons heen. Het water was koel en ik liet mijn hand er in hangen. Ik genoot en liet het koele rivierwater door mijn vingers glijden.
Voor ons uit zag ik telkens grote kringen verschijnen, dicht bij de oever. Alsof er een steentje in het water gegooid was. Ik dacht aan grote vissen en vroeg er de roeier naar. De man keek mij met een raadselachtige blik aan en in zijn gezicht vertrok geen spier, toen hij slechts één woord uitte: "BOEAJA".
Verschrikt trok ik mijn hand terug en ik kreeg visioenen van toehappende krokodillenkaken, die mijn hand een extra lekker hapje vonden.
Ach ja, zo iets zou heus niet gebeuren, maar het idee alleen deed me rillen van afgrijzen, want ik heb een afschuw van krokodillen en slangen. Na een tijdje varen kwamen we bij het dorp aan waar we moesten zijn. De toestand bleek er inderdaad onhoudbaar, dus zouden we de volgende dag teruggaan. Dat moest te voet gebeuren, want er was maar één prauw beschikbaar, die bestemd was voor de bagage.

Men had blijkbaar die dag een hert geschoten en de volgende morgen vroeg werd er nasi goreng gemaakt met hertevlees, om onderweg naar huis iets te eten te hebben. In rantangs werd het voedsel opgeborgen. Aldus togen we op weg. D.w.z. de "weg" moesten we maar raden, want er was geen weg te zien door het water. Moeizaam sjokten we voort. Langs de Moesi-oever ploegde de prauw door de sterkstromende rivier, geroeid door enige mantri's. Soms voeren ze zelfs over het land, omdat het daar beter vooruitkomen was.
Af en toe kwamen we bij een hoger gelegen stukje land, waar de onvermijdelijke veestapel van de bevolking gehuisvest was. Wijzelf liepen voortdurend in het water. Soms zelfs tot borsthoogte. Plotseling was er een stilstand in onze gelederen. De weg had hier een diepe inzinking en we moesten een klein stukje zwemmen. Mijn man en ook een mantri waren de zwemkunst niet machtig. Wat nu. Gelukkig was de prauw er nog. Schel geroep bracht hem naar ons toe. Er werd plaats gemaakt en onder gelach klommen mijn man en de mantri in de prauw. Prinsheerlijk werden ze naar hoger gelegen gebied gevaren.
De tocht duurde erg lang. Onderweg kregen we honger en we besloten wat te eten. Bij een paar huisjes hielden we halt. Ze waren verlaten, op een Chinees na, die om de één of andere reden achtergebleven was. De prauw werd naar binnen geroepen en we schaarden ons er omheen. Het eten werd uitgedeeld en staande in het bruine water tot ons middel begonnen we aan onze, inmiddels koud geworden, maaltijd. Er scheen water in de rantangs gekomen te zijn, dus de nasi goreng was plakkerig. Maar wat hinderde dat nu. We hadden een behoorlijke honger na al dat gesop en we aten als wolven. Met de snelle vijf, want lepels of zo hadden we niet.

Alleen aan drinken hadden we niet gedacht. Water genoeg om ons heen immers? Doch ondrinkbaar.
We dachten iets warms te kunnen krijgen bij de Chinees, maar de man zei geen thee of koffie te hebben. Hij kon ons alleen aan heet gekookt water helpen. We hebben het gedronken, maar hadden er na spijt. Want dat warme water, zo zonder iets, maakte ons misselijk. Vooral na die koude kleverige maaltijd.
De roeiers werden een paar keer afgewisseld, want het was zwaar werk voor hen, zo tegen de sterke stroom op.
Laat in de middag, zo tegen vijf uur, kwamen we thuis. Dankbaar dat alles achter de rug was. Koud, nat en hongerig. En natuurlijk doodmoe. Want we waren 's morgens tegen tienen vertrokken en hadden zowat de hele weg door water modder moeten baggeren. Later waren we er zelf verbaasd over, dat we zo'n prestatie geleverd hadden.
Maar de grootste opluchting voor mij was, dat de geschubde monsters van de Kali Moesi, de krokodillen, zich niet hadden laten zien.

Mevr. E.A.Ph. ZIESEL-SCHMIDHAMER

Kerst- en Nieuwjaarwensen

Ook dit jaar bestaat voor onze abonnees de gelegenheid om voor de Kerst- en nieuwjaarsviering vrienden en kennissen (of alle Indischgasten!) gelukwensen aan te bieden voor een VAST TARIEF: *f* 6,— per annonce. Niet-abonnees: *f* 8,50.
Zoals U weet doen vooral Kerstnummers van Tong Tong meer dan alle nummers in Indische kringen de ronde en wordt de pagina met gelukwensen gespeld van de eerste tot de laatste letter om oude en langvergeten sobats weer te ontdekken.
Géén standaardwensen waaruit U een keus moet doen, maar U bent geheel VRIJ om uw eigen wensen uit te spreken "in alle talen", MET EEN MAXIMUM van 10 WOORDEN, EXCLUSIEF UW NAAM.
Inzendingen moeten **uiterlijk 1 december binnen zijn.**
De wensen mogen op uw girostrookje geschreven worden. MAAR DUIDELIJK!

NIEUWE BOEKEN, GOEDE BOEKEN

JAN COMPAGNIE IN OORLOG EN VREDE

De ondertiteling van dit door De Boer Maritiem uitgegeven boek luidt: "Beknopte geschiedenis van de VOC" en deze ondertitel geeft precies aan waar het om gaat. Het is een vertaling van het boek van een Engelse historicus, C. R. Boxer, een vertaling van de hand van dr. A. Alberts en de naam van de vertaler garandeert reeds bij voorbaat de kwaliteit van deze uitgave.

Het spreekt vanzelf, dat de benadering van de glorietijd van het wereldrijk der Nederlanders in de gouden eeuw door een Britse auteur een andere is dan die van de Nederlandse historici. Bij Boxer liggen de accenten juist iets anders dan bij zijn Nederlandse collega's. Bovendien is zijn studie interessant omdat hij de gelegenheid heeft, de activiteiten van de VOC te vergelijken met de Britse organisatie die haar evenknie was. Ligt in de populaire nederlandse literatuur de nadruk vaak in de eerste plaats op de schilderachtige en boeiende figuur van Coen, in Boxer's beknopte geschiedenis wordt meer aandacht geschonken aan Maetsuycker, onder wiens 25-jarig Gouverneur-generaalschap de Compagnie haar bloeitijd beleefde. Maetsuycker was in zijn uiterlijke gedragingen een veel minder spectaculaire figuur dan Coen; hij was een in zich zelf gekeerd man en de boeken over zijn betekenis zijn nog niet afgesloten. Valentijn noemt hem een "looze en doortrapte vos" - een Duitse tijdgenoot "een van de meest wijze mensen van de wereld." Doorhalen wat niet verlangd wordt!

De Britse auteur gaat met grote objectiviteit te werk wanneer hij de Nederlandse VOC beschijft; hij spaart de roede niet ook wanneer hij het over de Engelse Compagnie heeft. Ik weet niet hoe zijn geschiedenis van de VOC zal worden beoordeeld in de kring van de Nederlandse vakgeleerden (waartoe ik nu eenmaal niet behoor!), maar mijn indruk van deze geschiedschrijving is dat de auteur met grote zorgvuldigheid en ruime kennis van zaken is te werk gegaan. De uitvoering van dit rijk geïllustreerde boek is boven alle lof verheven. Dus: warm aanbevolen.

JHR.

"Jan Compagnie in oorlog en vrede" *f* 29,50 plus *f* 2,75 porto.

*

"SHANTALA" - Frédérick Leboyer

Massage voor kinderen, een traditionele kunst. *f* 35,— porto *f* 4,—.

Ware het een gewoon boek over massage, ik zou het u nauwelijks hebben durven aanbevelen. Wij uit Indië weten

immers voldoende over "oeroet" en "pidjet", of we er nu van hielden of niet, het hoorde in ons leven daar en het was vaak noodzakelijk. Wie heeft niet het verzachtend-troostend strijken over benen en voeten gevoeld als je ziek was en oma of tante aan je bed kwam zitten.

Masseren zoals het in de Oosterse landen gebeurt is meer dan een technisch geleerde handeling, het is meer een instinctief aanvoelen waar de pijn zit, hoe de spieren, de zenuwen lopen, waarbij op een bijna mystieke wijze, als vanzelf de handen geleid worden. Leboyer (auteur van het boek "Geboorte zonder pijn") heeft over de geboorte en de eerste levensperiode van de baby, een diepfilosofische beschouwing. Deze filosofie vond hij terug toen hij zag hoe een Indiasche vrouw haar baby koesterde en masseerde. Shantala, in een van de tehuizen van Moeder Theresa in Calcutta verblijvend, gaf haar kind het grootste geschenk dat een moeder een kind kan geven.

"Worden gedragen, gewiegd, gestreeld, vastgehouden, gemasseerd, zovele wijzen om kleine kinderen te voeden. Minstens even onontbeerlijk als vitaminen, mineralen en eiwitten. Als het kind dit alles moest missen, evenals de geur, de warmte en het vertrouwde stemgeluid, dan zou het, zelfs al wordt het volgegoten met melk, van honger wegkwijnen."

Ontroerende foto's waarop elke massagebeweging is uitgebeeld met een simpele tekst die de handeling uitlegt. Een liefkozing, een oefening voor beiden, moeder en kind. In een tijd vol wetenschappelijke, chemische wonderen, volvoerd door academische wonderdoeners, is het ook goed dat zo'n boek als "Shantala" gemaakt werd. Ik zou het elke moeder en aanstaande moeder geven. Schitterend boek.

L.D.

*

"AZIË IN DE STROOMVERSNELLING"

Een foto-documentatie over het leven in Oost-Azië.

"Azië in stroomversnelling" licht in een fascinerende caleidoscoop de veranderingen toe, die zich in Azië in snel tempo aan het voltrekken zijn. Het boek is geschreven door Michael Griffiths, directeur van de Overseas Missionary Fellowship, die in een twaalftal Aziatische landen werkzaam is. De veranderingen en contrasten en de geestelijke noden van de volken van Azië worden door hem uit zijn eigen ervaringen, dus uit de eerste hand beschreven.

Daarbij gaat hij in op de invloeden, die de verschillende godsdiensten hebben gehad op de vorming van de Aziatische cultuurpatronen, de veranderingen die zij door hun optreden hebben bewerkt, de plaats die zij innemen in het huidige Azië, en het opkomen van nieuwe Godsdiensten en secten.

Ook de regeringspolitiek in de diverse landen passeert de revue, alsmede de gunstige en minder gunstige gevolgen die westerse invloeden hebben gehad op de sociale veranderingen in dit werelddeel. Het werk is prachtig geïllustreerd met talrijke kleuren- en zwart-wit foto's, die door de zwitserse fotograaf Fritz Frankhauser werden gemaakt.

f 19,50 plus *f* 4,— porto.

CH.M.

*

BATAVIA

De onstuitbare verzamelaar van herinneringen aan het oude Indië, Hein Buitenweg, heeft ons nu weer verrast met een platenboek over het voormalig Batavia: "Zo kenden wij Batavia". Een verzameling karakteristieke foto's uit een niet zó ver verleden met korte toelichtingen, die misschien voor de ex-Bataviaan overbodig zijn maar de waarde van het werkje toch verhogen voor hen die zich afvragen: hoe was het ook weer? Het spreekt vanzelf dat de reproductie van de foto's soms niet voldoet aan de eisen die men tegenwoordig stelt. Volgens de aard van het beestje zijn het allemaal oude foto's en niet alleen liet toen de fotografie nog niet toe dat men er kunststukjes mee uithaalde, maar bovendien heeft kennelijk de tand des tijds hier en daar aan de afdrukken geknaagd! Nochtans voor elke "orang Betawie" een dierbaar bezit en ook voor andere Indische mensen een fijn boeket herinneringen aan wat eens was.

JHR.

"Zo kenden wij Batavia" kost *f* 35,— plus *f* 2,75 porto.

*

(lees verder volgende pagina)

UITHEEMSE KLEDERDRACHTEN IN KLEUR

Henny Harald Hansen *f* 35,—
porto *f* 2,75

Eindelijk een boek over klederdrachten van volken van de gehele wereld. Behalve veel en goed geschreven informatie over kleding en kleedgewoonten, meer dan 500 schitterende illustraties in kleur, waarop elk detail te zien is. Wat een zegen voor artisten, schrijvers, ontwerpers maar ook voor iedereen die wil weten, hoe of wat. Ook Indonesië is natuurlijk vertegenwoordigd, hoewel vanzelfsprekend beknopt. Voor Indonesië alleen zou een apart boek samengesteld kunnen worden! Een fantastisch en waardevol naslagwerk, eeuwig blijvend als de costuums die er in staan. L.D.

*

"HET GROOT SAGENBOEK"

Nienke van Hichtum - Cor Bruijn
f 19,90, porto *f* 4,—.

Nederland, Indonesië, Suriname, Europa en andere werelddelen zijn in deze pil (406 pag.) vertegenwoordigd met bekende en minder bekende sprookjes, legenden of sagen, net zoals u ze noemen wilt. Geen voorleesboek voor kleintjes maar een leesboek voor de oudere jeugd en natuurlijk voor ieder die van sprookjes houdt. Goede waar voor weinig geld, al zijn de illustraties bijna dilettantisch slecht. Eigen fantasie illustreert het best! L.D.

*

"ZAKEN OVERZEE"

F. Springer - *f* 19,90, porto *f* 2,75

In de boekenafdeling van een groot warenhuis, stond ik eens bij de tafel met "nieuwste uitgaven". Naast mij stond een heer die een hele poos in een bepaald boek had zitten bladeren en lezen. Ineens klapte hij het boek dicht met een "Vooruit dan maar," en begaf zich naar de kassa.

Zoiets geeft je als uitgever, boekverkoper en lezend mens toch wel te denken. Koopt men nu een boek omdat de pers-critieken zo goed zijn, omdat de schrijver nu eenmaal "in" is en bekend, of omdat er nu toevallig een literair prijsje op gevallen is? De hemel mag het weten, ik niet. Ik had medelijden met die man, het boek dat hij kocht zou ik niet eens cadeau willen hebben, laat staan voor *f* 29,90. Maar wat wilt u, er komt zo ontzettend veel op de markt, hoe kun je weten wat goed is? En wat i s goed? Hoe kunt u b.v. weten dat F. Springer, die nergens als "literair" wordt opgehemeld zo'n uitstekend schrijver is. Hij wordt slecht verkocht las ik net in het Alg. Dagblad dat zijn laatste boek "Zaken overzee" met veel waardering besprak. Ik kan dat beamen, van zijn "Tabé New York", dat in Tong-Tong een jaar of twee geleden werd aanbevolen, verkochten we maar 10 exemplaren.

Met "Zaken overzee" heeft Springer (Bandoengse jongen, broer van de acteur Eric Schneider) - wat mij betreft - een van de kostelijkste en beste verhalen geschreven die ik de laatste jaren gelezen heb. De titel is die van het tweede verhaal uit de collectie van vier, waarin hij (de schrijver) beschrijft hoe het de laatste bestuursambtenaren voor de onafhankelijkheid van Irian Barat verging. Deze stijl van luchthartige ironie en zelfspot waarmee belevenissen en politieke informaties verweven zijn tot een "waar gebeurde short story" is bepaald on-Hollands en ben ik nooit eerder tegengekomen. En alleen iemand die Indonesië en Indië gekend heeft, kan zich deze stijl veroorloven, dat is de conclusie waartoe men na het lezen van Springer's overzeese zaken moet komen. "Pink Colorado" een ander verhaal speelt zich af in het Bangkok van de Vietnam-oorlog. Het eerste verhaal "De verovering van Bandung", een jongensachtige fantasie met misschien een dieper bedoelde betekenis ligt het moeilijkst. Springer bewijst met de andere verhalen dat hij niet grof hoeft te zijn om geloofwaardig te klinken. Een concessie aan de eis van het moderne boek? In alle verhalen razendknappe typeringen en ondanks de luchthartigheid bewijst Springer dat hij van vele zaken minstens evenveel afweet als menigeen die als Indonesië-Azië kenner te boek staat.

Een boek, dat ik werkelijk met ontzettend veel genoegen heb gelezen. L.D.

*

"DE KAARS - Willem Brandt

Goede kerstverhalen, waar vindt men ze in deze tijd nog? Toch is er meer behoefte aan dan men misschien ooit zou willen toegeven. De herdruk van een van de beste verhalenbundels van Willem Brandt is daarom een waar lichtpunt.

Wie zijn prachtige verhalen als "De Kaars", "De kip", "De man die niet bestond", "Geen sneeuw in Bethlehem" (o.a.) nog niet kent, kent eigenlijk Willem Brandt niet helemaal. Als kolumnist in "De Telegraaf" waarin hij scherp en eerlijk voor een eigen mening durft uitkomen, als poëtisch natuurliefhebber, als een man die observeert en filosofeert, in al zijn proza, vinden we in dit boekje de Willem Brandt die in Kerstmis gelooft en daarvan getuigt op zijn manier. Ook herinneringen uit het kamp, werden aanleiding tot kerstgedachten.

Negen gedichten zijn aan deze bijzondere verhalenbundel toegevoegd om als nieuwe versierselen extra glans te verlenen aan deze mooie boom.

"...luister, luister met radar-oren
schaapskudden wolken heb ik
gehoed.
Luister met ogen en oren en
monden
geef mij een teken, een laatste
bericht
Luister, luister met radar-oren
sein mij waar Bethlehem ligt"

Willem Brandt, zoals we hem graag lezen. Juist met Kerstmis. De Kaars, *f* 14,90, porto *f* 2,75.

L.D.

Bas Veth

Aan ons verzoek , aan hen, die de heruitgave van Bas Veth's "Het leven in Nederlands Indië" hebben gelezen om hun mening over dit boek te geven, heeft één lezer voldaan. Hij tekent zich Victoria Regia (de bloem die één nacht bloeit - wij hebben dus voorlopig geen andere bijdragen van hem te verwachten!) en heeft ons inderdaad verheugd met een zeer uitvoerige kritiek op de befaamde schrijver. Hij is zeer grondig te werk gegaan, maar had daarvoor, helaas, ook meer plaatsruimte nodig dan wij hem kunnen afstaan. Maar een deel van zijn opmerkingen laten wij hieronder volgen:

"Ik kan uiteraard niet nagaan, of de totoks uit 1890 zo onsympathiek waren als B.V. ze afschildert. Ik kan wèl verklaren, dat hij in deze beschijvingen alléén staat. In mijn Indische tijd van 1927 tot 1946 bestonden zulke mensen niet.Het waren gewone, normale stervelingen, met hun plus- min-punten. Vanzelfsprekend liep er weleens een vreemde vogel tussendoor. Dat heb je overal. Maar als ik dan op blz. 65 de stuitende opmerking lees, ik citeer: "Besmet te worden door Indische vuiligheid", dan kàn ik mij indenken, dat een tijdgenoot van hem schreef: "Zijn pen is in vitriool gedoopt". (Zie inleiding Rob Nieuwenhuys).

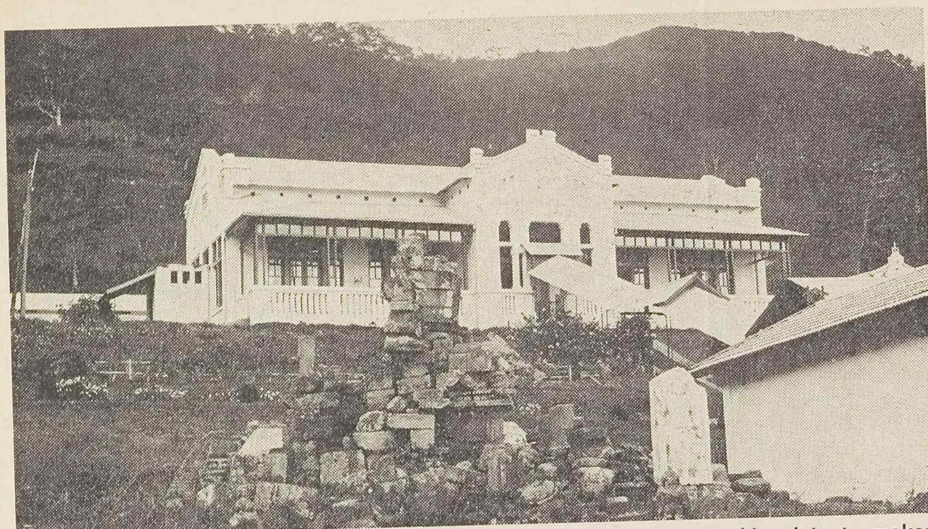
En weet U wat mij bovendien zo belachelijk aandoet?

Dat is zijn overmatig gebruik van moeilijke, onbekende vreemde woorden. Als U b.v. (net als ik) niet weet, wat "Avalanche" betekent, zoekt U het dan maar op in een frans woordenboek; daar kunt U ook vinden wat "féroce" betekent.

Deze nurks, overtuigd van eigen goede eigenschappen, legt - zo tussen neus en lippen door - op blz. 66/67 zijn zielenadel bloot na een "Avalanche van Indische ploertigheden." Maar dan werpt hij zich met "féroce kracht" op de Indischman, van wie niets, maar dan ook totaal niets deugt. Door te veel te willen bewijzen bewijst hij niets. Jammer, dat hij zich in dit schotschrift ongeloofwaardig gemaakt heeft, want schrijven kàn hij. Jammer, dat hij door zijn blinde haat geen juist beeld heeft kunnen geven van de mensen. Hollanders zijn geen lieverdjes, nu niet en toen niet. Maar de figuren, die B.V. ons schildert zijn voor mij, ik zei het al...... ongeloofwaardig.

Met een bladzijde-lange opsomming van ongeschreven hoofdstukken beeindigt B.V. zijn boek. Ik zou uit eigen ervaring puttend, daaraan een aantal verhaaltjes kunnen toevoegen, bizar, vermakelijk of verdrietig. Het is maar

(lees verder pagnia 10, 1e kolom)

De brontempel van Songgoriti vóór het gelijknamige hotel, die misschien iets te maken heeft met de door Dr. Th. Pigeaud besproken koperen plaat.

De mythe van de Brantas op een halve koperen plaat

door Dr. H. J. de Graaf

Dezer dagen werd ik verblijd met een boekgeschenk, dat de weinig uitlokkende titel draagt van "Catalogue of Indonesian Manuscripts" (Catalogus van Indonesische Handschriften). Het is een uitgave der Koninklijke Bibliotheek te Kopenhagen (Det Kongelige Bibliotek). Nu zou deze titel misschien misverstanden kunnen wekken. Handschriften zijn nl. niet enkel met de hand geschreven schrifturen, doch ook op koper gegraveerde oude Javaanse oorkonden, of ook wel manuscripten op palmblad of katoen. Evenmin is de bedoeling, dat al deze schrifturen in de Bahasa Indonesia of de Indonesische taal geschreven zijn. Verre van dien. Maleise geschriften vormen zelfs de minderheid. Indonesisch duidt hier alleen maar aan, dat het om geschriften gaat, die binnen het huidige Indonesië ontstaan zijn. Die kunnen in meerdere talen geschreven zijn: Maleis, Javaans, Balisch enz. Ook het schrift is niet steeds eender. Er is allerlei soort van oud en nieuw Javaans schrift, Arabische letters, en zelfs oud-Lampongs schrift. Variatie is er dus genoeg.

Deze Catalogus is samengesteld door een drietal Nederlandse geleerden, nl. de in 1971 overleden hoogleraar te Sydney, dr. F. H. van Naerssen, dr. Th. G. Th. Pigeaud en dr. P. Voorhoeve. De reden, dat juist Nederlandse geleerden en geen Denen voor deze bijzondere taak werden uitgenodigd, is de volgende.

Te Kopenhagen in de Koninklijke Bibliotheek, het Rijksarchief en het Nationale (Volkenkundige) Museum zijn door een aantal, meest toevallige omstandigheden enige manuscripten van velerlei aard uit Indonesië terecht gekomen. Soms maken zij deel uit van een correspondentie met een Indonesisch vorst als de sultan van Bantam, in de tijd toen de Denen nog een eigen Oost-Indische Compagnie hadden. Sommige zijn door aankoop verworven, andere, de meeste, zijn geschenken van Deense reizigers of van Denen, die in de Oost een betrekking of hun beroep hadden, zoals de befaamde Mads Lange (1807-1856), die jaren lang op Bali vertoefde, daar soms zelfs een zekere politieke rol speelde.

Nu ontbreekt het de Denen allerminst aan intelligentie en bekwaamheid, om talen te leren, maar nooit hebben ze zùlke langdurige handelsrelaties gehad met Oost-Indië als de Nederlanders. Vandaar, dat ook hun wetenschappelijke verbindingen met onze Oost heel wat schaarser zijn dan ten onzent. In Denemarken kan men dus lang niet zoveel degelijke kenners van Indonesische talen verwachten als binnen onze landpalen. Vandaar dan ook, dat de hulp der Nederlands geleerden werd ingeroepen, om de verspreide "Indonesische" handschriften in Deens bezit te catalogiseren. Toevallig behoren alle drie heren tot de oude garde, wie het gegund werd, nog lang na de souvereiniteitsoverdracht met produceren van geleerde werken door te gaan.

Het resultaat mag gezien worden, want het is een prachtige catalogus geworden, niet zo maar een dorre lijst van titels met nummers, doch een uitvoerige, boeiende en soms levendige beschrijving van uiterlijk en inhoud der "handschriften", of het nu koperen platen, beschilderde katoenen doeken of manuscripten op papier, of boombast, of palmblad betreft. Sommige handschriften kregen prachtige inleidingen, enkele een volledige vertaling met commentaar en 44 fotografische reproducties geven een uitstekende indruk van het uit- en inwendige der handschriften. Zelfs een volslagen leek zal er bij het doorbladeren tot op zekere hoogte van kunnen genieten.

Het ware een al te sterk beroep doen op het geduld en uithoudingsvermogen mijner lezers, als ik zou pogen hun een enigszins volledig overzicht te geven van de inhoud. Ik wil daarom slechts hun aandacht vragen voor één opstel, dat mij al bijzonder sterk getroffen heeft, t.w. het artikel van mijn vriend Pigeaud over "A Pre-Islamic Mythological Tale", een voor-islamietisch mythologisch verhaal, door hem van de koperplaat overgenomen, vertaald en van aantekeningen voorzien. Het is dus een oude historie uit de tijd van het Hindoeïsme op Java, dus van vóór de inburgering van de Islam, ofschoon wel uit de nadagen van het z.g. "heidendom", dus zo omstreeks het jaar 1600.

Nu moet men zich van die "tale" niet al te véél voorstellen. Het gaat hier om totaal één halve koperplaat, die bovendien nog voorzien is van het nummer **6**, zodat we wel mogen aannemen, dat er nog vijf andere platen aan vooraf gingen van hetzelfde soort. Misschien volgden er nog enige daarna, zodat we van het hele verhaal op zijn gunstigst maar één twaalfde deel over hebben. Bovendien is de koperplaat vermoedelijk door de auteur zelve met niet al te duidelijke letters bekrast.

Wanneer maar zo'n klein gedeelte der ganse verzameling koperplaten bewaard is gebleven, en dan nog beschreven met halve regels, is het heel moeilijk om iets over de inhoud te vertellen. Dank zij de grondige kennis omtrent de Javanen en het Javaans, de scherpzinnigheid en de beheerste fantasie van dr. Pigeaud is het toch nog gelukt uit dit armzalig fragment iets zinnigs te voorschijn te halen.

Wij zouden natuurlijk dr. Pigeaud bij zijn onderzoek op de voet kunnen volgen langs de steile bergpaden van zijn vernuft, waarlangs hij toch tot zekere conclusies wist te komen, waarbij hij zijn voorzichtig en scherpzinnig betoog besluit met de Arabische woorden "wallahu alam bissawab", God is de Enige, die de waarheid het best kent. Doch ik vrees dat mijn lezers op de smalle weg langs deze afgronden duizelig zouden worden en ik nodig hen dus niet uit tot zo'n gewaagde klimpartij. Vruchtbaarder en aangenamer lijkt het, maar dadelijk met dr. Pigeaud's slotsom te beginnen, zij het dat de geleerde schrijver volmondig toegeeft, dat aan zijn betoog de fantasie niet geheel vreemd is gebleven. Doch dit "fantastische" betoog werpt toch zoveel licht op het oude Java en zijn bevolking, dat ik de verleiding toch niet kan weerstaan, met de fraaie conclusie te beginnen.

Men stelle zich voor een oud-Javaans heiligdom, een tempeltje, zoals de tempel van Songgoriti bij Batoe, niet ver

gelegen van de wateren, die de Javanen voor de bronnen van de machtige Brantas-rivier aanzagen. Deze heeft nl. een tweetal bronnen, waarbij zich later nog een derde voegt, nl. het minerale water, dat bij Songgoriti te voorschijn komt, en waar men later een laat-Hindoe-Javaans tempeltje heeft gebouwd.

Deze liggen tussen de gebergten van de Ardjoena en de Andjasmara, bij Soember-Brantas. Aan de oorsprong van zulk een grote rivier hechtten de oude Javanen grote waarde en zij vereerden er de goddelijke machten, die met deze rivier in verband stonden. Omtrent deze gewijde plek deden natuurlijk oude verhalen de ronde bij de gelovigen.

In de nadagen van het Hindoeïsme, waarschijnlijk omstreeks 1600, moet iemand, waarschijnlijk een priester, deze gewijde overlevering op een aantal koperplaten, minstens zes, met onvaste hand hebben ingekrast en vervolgens als een gewijd voorwerp in de top van zijn tempel hebben opgeborgen, in een koperen doos.

Hij gaf zijn "handschrift" de vorm van een "kropak", een manuscript van palmbladeren, dus langwerpig, zoals er op Bali nog geregeld vervaardigd worden. Slechts vermeerderde hij het aantal regels, dat men op de palmbladeren aantreft, van vier tot vijf. Men kan zich voorstellen, dat deze koperplaten niet slechts bij tijden gereciteerd werden, doch ook vereerd door het branden van wierook, als ware het een heilige Schrift.

Doch toen dit koperen manuscript tot stand kwam, waren de dagen van het Hindoeïsme op Java geteld. De Islam had reeds de kust bezet, drong het binnenland in, en overwon het "heidendom". Het aantal aanhangers van de oude godsdienst slonk, de priesters liepen over naar de Islam of stierven uit, zonder opvolgers na te laten. De tempel verviel en stortte ineen en het koperen manuscript raakte onder het puin.

Daar ontdekten het eenvoudige tani's of schattenzoekers en bewaarden het, niet zo zeer om de inhoud, die zij wellicht niet begrepen, doch omdat zij aan dergelijke met geheimzinnige letters bekraste platen, zekere tovermacht toeschreven.

Vandaar dat zij er geen bezwaar tegen maakten, om de platen in tweeën te breken. Ook een brokstuk bezat nog zekere toverwaarde.

Later, toen het toeristenverkeer op Java toenam, verkocht een of andere Javaan ons fragment aan een Europees reiziger, die het meenam naar zijn vaderland, bij wijze van curiositeit. In het jaar 1907 schonk hij deze rariteit aan het Nationaal Volkenkundig Museum te Kopenhagen, en vertelde er meteen bij, dat het van de berg **Ardjoena** afkomstig was, hetgeen een vrij vage mededeling is, al geeft die toch wel énige houvast.

Na deze uitwendige geschiedenis van onze koperplaat, de inhoud van het er op gekraste verhaal, voor zover dit tenminste uit ons fragment valt op te maken.

We maken kennis met een zekere **Tirtaraga,** wat letterlijk betekent: Water - Lichaam, dus wel een soort riviergod, waarschijnlijk die van de Brantas. Deze figuur brengt een offer, want het "verheffen van het dienblad" wordt genoemd. Op dit presenteerblad liggen de stelen van een **viertal** planten t.w. de galuga, die een **rode** verfstof oplevert, de pisang, die **gele** vruchten draagt, de tales of taro, wiens eetbare vrucht van binnen **wit** is en dan nog een stuk suikerriet, dat de donkerbruine of **zwarte** Javaanse suiker oplevert. Deze vier planten vertegenwoordigen dus de vier kleuren rood, geel, wit en zwart, welke kleuren met de vier windrichtingen corresponderen; zuid, west, oost en noord. Zij stellen dus op eenvoudige wijze de totaliteit, het heelal voor en men kan zich voorstellen, dat de vier stelen op het blad volgens de windrichtingen, waar ze bij hoorden gerangschikt lagen.

Het offer wordt door een god beantwoord, wiens naam niet genoemd wordt, doch wel zijn woonverblijf de **Maha Meru,** de hoogste berg van Java de **Semeroe.** Deze gold voor de woonplaats van de oppergod, **Batara Guru** of **Sjiwa,** aan wie de "Hindoeïstische" Tenggerezen thans nog regelmatig offers brengen.

Het antwoord van de hoge godheid is een initiatie, een inwijding. Tirtaraga wordt gewijd tot een godheid van een hogere rang. Hij wordt tot zoon van Batara Guru verheven en dus diens gelijke, een hoog goddelijk wezen. Voortaan is dus Tirtaraga in de kring der oppergoden opgenomen. Na deze consecratie of wijding keert Batara Guru naar zijn berg, de Mahameru terug.

Dit is de eerste helft van het verhaal, dat vrij duidelijk is. Met het vervolg is dit echter niet in die mate het geval. Daarin wordt de figuur van **Semar** vermeld. Het zal allen, die wel eens een wajang vertoning hebben bijgewoond, bekend zijn dat deze dikbuikige figuur met zijn beide zonen Petroek en Nalagareng, doorgaat voor een clown, een grappenmaker, een sluwe dienaar van de held van het verhaal, Ardjoena b.v. In werkelijkheid is hij evenwel een heel oude figuur, een voor-Hindoeïstische godheid. Hier treedt hij op als de trouwe helper en adviseur van Tirtaraga, zodat hij mogelijkerwijze al veel eerder aanwezig was, dan het koperfragment ons verraadt, n.l. reeds bij Tirtaraga's offer aan Batara Goeroe.

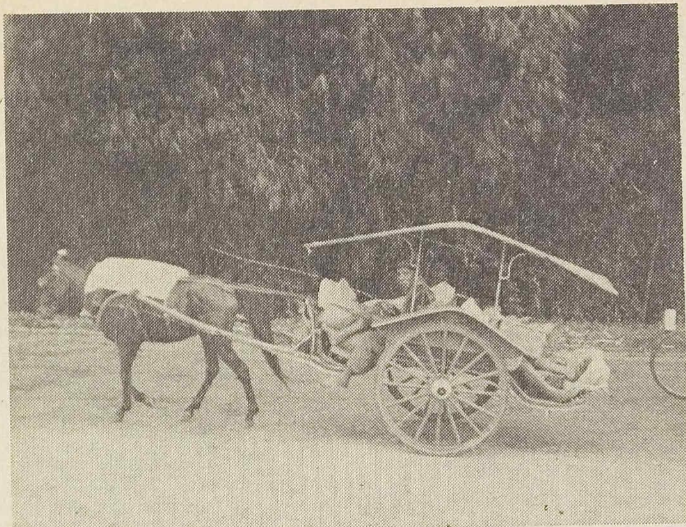
Ook ná het vertrek van de oppergod staat Semar zijn meester met raad en daad terzijde. Deze moet n.l. een speurtocht ondernemen.

Te voren vertoont Semar enige toverkunsten, en wel met twee klapperdoppen, waaruit hij helder water produceert. Is dit een toespeling op de beide bronnen van de Brantas? De verbaasde Tirtaraga krijgt het advies, om zich hierin te baden. Door dit bad in het heilige water (toja) wordt Tirtaraga helderziende. Hij ziet dan allerlei dingen, vooreerst een stilstaand wiel, een **tjakra,** vergelijkbaar met de zonneschijf. Tirtaraga is hierover zo verbaasd, dat hij denkt aan bedrog door Semar, doch deze ontkent dit ten stelligste. Het tweede gezicht is dat ener verliefde, oude vrouw, **Kili Branti.** Kili betekent n.l. een heilige vrouw, die zich aan de godsdienst gewijd heeft, branti beduidt verlangend, dus verliefd. Zoals het zonnerad het symbool van de hemel is, zo zal deze oude vrouw de onderwereld moeten voorstellen. Zij leunt ook op een stokje, uit een heg gesneden, terwijl zij weent.

Semar vermeldt dan een soort van schuilplaats en ontraadt Tirtaraga, de oude vrouw daarin toe te laten. Hij moet zelfs de toegang met stenen barricaderen. Een raadselachtige voorstelling! Helaas breekt dan het verhaal af, de rest van de "story" ontbreekt. Zij zal op plaat no. 7 gestaan hebben, die nog zoek is.

In elk geval zullen Tirtaraga en zijn knecht Semar zich op weg hebben begeven om er avonturen en beproevingen te beleven. Mogelijk was daarom Tirtaraga niet enkel de godheid van de bronnen van de Brantas, doch van de gehele rivier, tot Soerabaja toe. De midden- en benedenloop van de Brantas zouden dan in de vorm van een reisverhaal gegeven worden. Er is b.v. nog sprake van opgestapelde stenen en drie holen. Zulke rivierverhalen zijn n.l. niet ongewoon. Ook in een verhaal omtrent het ontstaan van de rivier Serajoe speelt Semar een bijzondere rol.

Het belangwekkende dezer publicatie is dus, dat wij hierin de oorsprongsmythe van de kali Brantas voor ons hebben, zij het dan in geschonden vorm. Zij dateert uit de laat-Hindoe-Javaanse tijd en wij krijgen er enig idee door van het geloof, dat oudtijds bij de Javanen in die periode leefde: verering der bezield geachte natuurkrachten en dit inzicht danken wij aan de moeizame ontcijfering en vertaling van tien halve regels op een verroeste koperen plaat.

De dogcar is nog een veel voorkomend vervoermiddel in de Bataklanden.

In de oude Batak-kampongs scharrelen varkens en kippen vrij rond.

HORAS!!

Deze groet wordt overal voor gebruikt bij de Bataks rond het Toba-meer. Bij het verwelkomen, het heengaan, gewoon als groet, alles kan. De Karo-Bataks in het "hoogland", dat is b.v. Brastagi, Kaban Djahe, Tebing Tinggi, etc., hebben weer een andere groet. Ook is de klederdracht daar iets vrolijker van kleur dan het stemmige, meer donkere, rond het meer. Maar wat het ook zij, overal is dit trotse volk vrolijk en vriendelijk. Maar vooral musicaal. Ze hebben fantastische stemmen. Daar hoeft geen microfoon, dure loudspeakers of wat dan ook aan te pas te komen. Met hun zang vullen ze gemakkelijk grote ruimten, ook al zijn het slechts een man of vijf. Ze zijn meestal christenen, dus kun je van hun zang genieten bij de diensten, en dat draagt heel ver!

Dan zijn het goede ruiters, dus hebben ze hart voor hun paarden, die er dan ook verzorgd en goed uitzien. Zelfs de dos-a-dos-paardjes waren wel gevoed. Geen mager scharminkeltje heb ik er gezien. En er rijden nog volop van die biekjes. Dat is, na de bus het vervoer. Over die bussen!!! Er is wel een frequente dienst overal naar toe. Maar vraag niet hoe! Ze blazen en toeteren, en gaan geen millimeter voor elkaar opzij! Rakelings langs elkaar heen. En de passagiers ondergaan het gelaten, zijn het gewend. Als druivetrossen hangen ze ook buiten aan de bus. Dan wat er nog bovenop tussen de bagage zit! Als er ergens een politie controle is, geeft men dit passerend aan elkaar door, en dan gaat er een groot zeil over de barang en mensen om als het gevaar geweken is de zeilen weer eraf te halen, en de mensen weer frisse lucht krijgen en uitgewaaid op de plaats van bestemming komen.
Het is wel een genot om door en langs echte oude Batakse dorpjes te rijden. De hoge daken met idjuk bedekt en de wanden met prachtig houtsnijwerk versierd. De varkens die met de kippen overal rondscharrelen en voor je voeten lopen. Op weg naar het Tobameer langs de (bekende) ondernemingen van thee, rubber, palmolie en kaju manis (kaneel, nieuwe aanplant!) via Pematang Siantar. Vroeger het dichtstbijzijnde uitgangsplaatsje van de planters die rondom op de ondernemingen zaten. Het is nog veel oud gebleven, en het oude Hotel is er ook nog. Maar natuurlijk is het veel drukker geworden met het verkeer. Maar waar niet? Na een lunch in een Padangs restaurant (Heerlijke ECHTE Padangse kost na jaren!) verder. De volgende stop was de Piso-piso-waterval. Vandaaruit heb je al een glimpsje van het meer met het eiland Samosir! Er stond een klein afdakje waar ze wat drinks verkochten, maar ik was meer geinteresseerd in de grote pot op het vuur, waar je zo een warme djagung rebus kon krijgen!! Verder zakten we af naar de diepte, slingerend langs het meer totdat we op de plaats van bestemming kwamen: Prapat. Daar bleven we enkele dagen. Hebben trips over het meer gemaakt. Onbegrijpelijk (ook voor de wetenschap zegt men) dat het meer zo diep is, nl. 700 m. en aan de kantjes "slechts" 40 m. Maar het water is helder, en waar de grootste diepten zijn rond het eiland Samosir, is 't net inktwater. Over het eiland zelf hebben we ook een trip gemaakt naar de historische plaatsen van de oude Batakse koningen. Wel de moeite waard.
Het hotel lag vlak aan het water en je kon kijken naar de drukte op het water. Vooral met het week-end. Ook hier dan allemaal dagjesmensen, die zich vermaakten met waterfiets, waterskiën of zo. Met stomme verbazing heb ik zitten kijken naar een tentje waar ze opgepompte binnenbanden verhuurden aan diegenen die niet konden zwemmen en toch in het water wilden rondplassen. Wat een vindingrijkheid. Kom eens op de gedachten!!
Veel te vlug gingen de dagen voorbij en moesten we weer terug naar Medan. Die stad is natuurlijk ook veranderd. Drukker, en niet veel schoner. Maar ja, dat is er net als in elke andere stad in Indonesië. Natuurlijk moest ik een kijkje nemen in de bekende winkelstraat Kesawan, waar ik als schoolmeisje zo vaak door heen ben gefietst! Veel verwachtte ik er niet van. Het oude gebouw van de boekhandel Varenkamp waar je je schoolbehoeften kocht staat er wat verwaarloosd bij. Het is nog steeds een boekenzaak maar een schaduw van wat het is geweest. Het enige wat netjes is gebleven is het bekende Tip-Top restaurant (voorheen Epperlein, waar je een ijsje ging halen) en fungeert nog als zodanig. En wie in Medan heeft gezeten weet natuurlijk wat hotel de Boer was. Vooral op hari gadji van de planters. Nu is dat een verwaarloosd geval en niet als zodanig in gebruik. Maar het postkantoor en station er tegenover staan nog goed in de verf, zoals alle gouvernements gebouwen. De moskee en het 'grote' sultanspaleis ook onder gouvernements toezicht. En in de wijken buiten 't centrum staan nog steeds de oude bomen langs de wegen. Dat geeft zo'n lekker koel effect, na het stoffige van het centrum.
Na een week was de vakantie op en keerden we weer met het vliegtuig van het Polonia-vliegveld terug. Het was voorbij. Heb weer eventjes in het verleden gekeken en daar ben ik toch weer blij mee het teruggezien te hebben.

J.KUYPERS

Een zalm is een dier dat zich verbergt in een conservenblikje om er slechts uit te komen, wanneer er onverwachts bezoek komt.

Groucho Marx

WIE ?
WAT ?
WAAR ?
WANNEER ?

Deze rubriek dient UITSLUITEND voor:

- Opsporing of informatie over personen.
- Bekendmaking van bijeenkomsten, reünies en alle NIET- COMMERCIELE gebeurtenissen.
- Inlichtingen over diverse onderwerpen.
- Gratis aanbiedingen niet tegen geld of anderzins.
- Alle oproepen onder deze rubriek met duidelijke opgave van naam en adres.

Voor abonnées en niet-abonnées geldt het tarief *f* 5,— per oproep/aanvraag. REDACTIE TONG TONG.

*

EXTRA BEWIJSNUMMERS UITSLUITEND TEGEN BETALING!

Wie kan mij de adressen geven van de dames Elvire van Bebber, Lien van Mourik, Emmy Teerlink, Corry Barthelemy; mijn klasgenoten op Kweekschool en Hoofdactecursus in Batavia 1929-1934? Graag bericht aan Mw. C. M. Winkelman (Noes), Biothof 15 hs., Amsterdam. Tel. 020 - 94 10 31.

Gezocht wordt het adres van dhr. Rudy Agerbeek, ex-Ned. Nw. Guinea, eerst te Biak, later in Hollandia. Was werkzaam bij Nigimy. Inl.: Mw. Corry Loh-Tan, (indertijd ook in Biak, nu in Singapore) 14 Peach Garden, Singapore 15.

Wie kan mij inlichtingen of adres geven van: Jeane, Nono en Ollie, kinderen van Fien Visser en Simon Karepu (Commissaris van Politie te Medan). Afkomstig van Klaten. Inl.: A. G. Smith, Gulicksestraat 45, Sittard. Telefoon 04490 - 1 66 07.

Wie kan mij het adres geven van de Firma Tiedeman en van Kerchem in Nederland? Mw. M. Ulveling, Bijvang 23, Breda.

Wie kan mij inlichtingen of adres geven over Eddie Ungerer en Hr. Titaly, laatstelijk gewoond hebbende resp. Mampang en Kebon Sirih in Jakarta omstreeks 1949-1950. Inl.: J. Keijser Westeinde 32, Zevenaar. 6904 AE.

Nanneke Willemse, kweekschool 1930-1933 Zusters Ursulinen, Celakat 55, Malang. Wie kan haar klasgenoten inlichtingen over Nanneke geven? Graag bellen of schrijven naar Willy Hazenberg-Verbeet, Weilustlaan 33, Breda. Tel. 076 - 81 17 38.

Adres gevraagd v/d Heer Chris Blondeel Timmermans. Vóór de oorlog wonende in Djakarta tijdens de oorlog in Bandoeng. Brieven te richten aan: mevr. A. Hagenaar-Laan V/D Vrijheid 80, Groningen, Tel. 050 - 25 45 65.

Mevr. Anna Catharina Henriëtte Steffen en haar dochter Mary Steffen, momenteel verblijvend in een bejaardentehuis v.h. Leger des Heils te Bandung, zoeken contact met Mevr. Karoline de Young (Jong?)-Steffen en een neef Nico Huiskens. Dit contact is erg belangrijk voor hen. Inl.: naar Mevr. E. ten Cate-Munns, Tuinstr. 41, De Bilt. tel. 030 - 76 31 10.

Wie weet 't adres van dhr. Jef Bronckhorst, wonende te Semarang Djangli 51? Is vermoedelijk naar Nw. Guinea gegaan. Gaarne kontakt op te nemen met M. G. Hofstede, Heyermansstraat 218 te Spijkenisse. Tel. 01880 - 1 84 14.

FUIF VOOR MALANGERS

Wie Malanger is en van fuiven houdt: 18 November wordt in de zaal van S.V. Den Haag in het Zuiderpark om 8 uur 's avonds een gezellige dansavond gehouden. Speciaal voor oud Malangers natuurlijk, maar u weet wel, vrienden van Malangers altijd welkom. Wel van te voren plaatskaarten bestellen. Bij J. Kooymans, van Benthuizenlaan 10, Voorburg, telefoon 070 - 86 86 01 of direct *f* 10,— gireren naar D. Soekias, Houtenberg 5, Zoetermeer, giro 403827.

UIT FROEHERE TIJDEN (Petjo)

Si Pang hij is al erh lang ferlief op Deetje maar hij mah noh niet soenen en frijen omdat hij heef fadernja noh niet hefraah frije omgang. Deetje sij seh elke keer als hij wil soen, hij moet eerst met chaar fader praten, dan hij mah pas soenen, maar Pang hij durf niet omdat fadernja fan Deetje snornja hroot.
Tot op een dah Deetje seh sij heef al met de oude heer een afspraak hemaak foor si Pang, en Pang moet komen sondah om twee ier semiddahs. Saterdahnja hij ken al niet meer slapen fan de senewen en sondah hij haat sonder eten naar chuisnja fan Deetje. Sijn chanden bibberen en sijn choof haat gèdèk-gedèk fan de senewen. Hij deng: "Wah, ik choop maar straks mijn choof haat niet gèdèk-gèdèk als fadernja fraah of ik wil trouwen met sijn dochter, anders alles loepoet.
Toen hij kom aan bij chuisnja fan Deetje hij moet meteen door naar studeerkamer fan de fader. Eerst hij klop beleef en toen hij doet deurnja pas open. Fadernja hij sit achter een hrote schrijftafel en hij seh: "Zo, jonge man, jij komt om de hand van mijn dochter vragen?"
Fan de senewen Pang hij seh: "Nee nir, niet alleen chandnja, als ken de hele dochter!"

TEEHAHA

POEKOEL TEROES POT

Ons reservefonds voor moeilijke dagen!
Tong-Tong wil geen subsidie. Het wil voortbestaan alleen als U dat wilt. Met uw steun poekoelen wij teroes! giro 6685 t.n.v. Ind. Tijdschrift Tong Tong.

Hieronder laten wij, onder hartelijke dankzegging aan alle schenkers, de verantwoording volgen van de giften die zijn binnengekomen voor het reservefonds voor Tong Tong over September 1977.

A.A. 25,—; A. Burg 10,—; R. A. Bieri 10,—; L. de la Croix 10,—; R. S. v. Dalm-v. Loon 7,50; H Doornik 6,50; Mw. R. J. Dufour 50,—; C. Davidse 9,—; L. C. F. de Graaff 25,—; H. J. de Groot 15,—; G. H. Grutzen 6,—; Mw. H. J. Haccou 50,—; J. M. L. Haye 12,50; W. Hazenberg-Verbeet 10,—; C. Holzschuher von Harrla 14,—; Mw. E. Klijn 11,50; L. Kleevensz-Musch 10,—; J. B. Loveriks 10,—; R. Mariouw 20,—; A. Martens-Pieters 7,10; Mashita (Japan) 14,50; Mw. B. M. Naberman 20,—; N. D. Neijs 10,—; Th. L. Ongkiehong 20,—; Mej. A. H. Overdijkink 10,—; Mw. M. Portier 10,—; J. A. Roukens 11,50; Ing. M. G. Reinhardt 15,—; J. C. M. Stoffers 10,—; Mej. L. E. v. Simao 10,—; M. Sirag-Nobel 15,—; O. W. Strüwer 5,50; H. M. Stam 12,55; J. Thomas-Scheers 5,75; T. M. 35,—; A. v. Velthoven-Grave 10,—; H. Witbols Feugen 16,50; J. G. Witte 30,—; J. A. Wasch 12,50; N. H. Wichers-Bleckmann 10,—; Mw. v.d. Wal 17,—; J. Willemsen-Sterckx 10,—; L. Weijnschenk 15,—.

Binnengekomen in September 1977

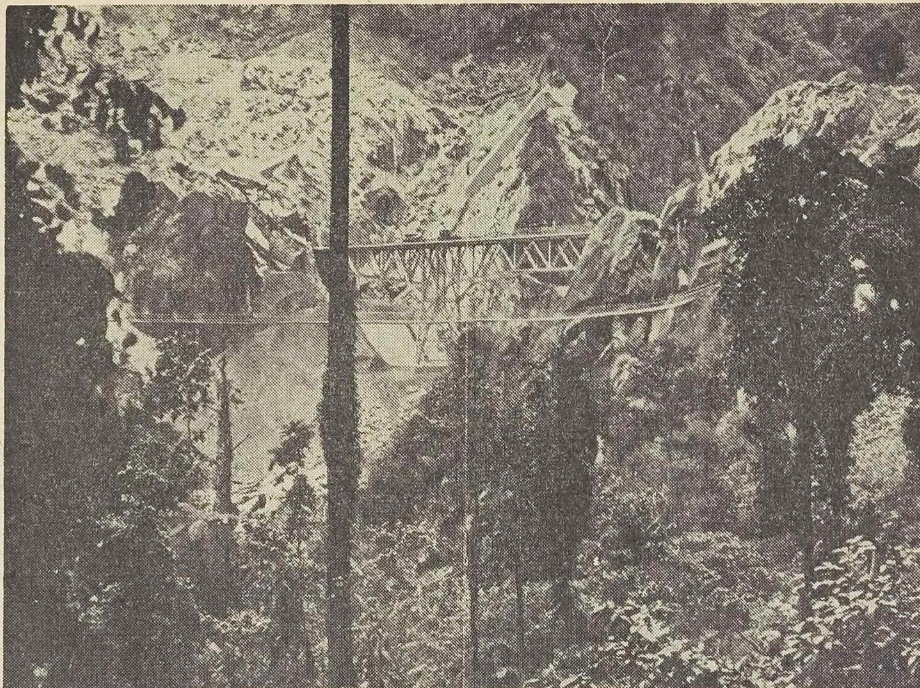
totaal *f* **644,90**

(Vervolg: "Bas Veth")

hoe het bij de lezer overkomt. De titels daarvan zouden kunnen luiden:
Met je ziel onder je arm.
Van een dominee die burgemeester werd.
Malle gevallen bij de B.P.M.
De fuif en de contra-fuif.
Ben je al bij de vrouw van je baas op visite geweest?
Wij leefden in vrede nàast elkaar, niet mèt elkaar.
De blauwdruk van de officiële receptie.
En ook de vriendelijke Indische lezer, zou, naar ik aanneem, aan deze lijst nog enkele vermakelijke anecdotes kunnen toevoegen. Want al houden wij van Indië en vinden wij het een best land, daarom hoeven wij onze ogen niet te sluiten voor vreemde situaties, die zich daar zo goed als elders van tijd tot tijd voordeden.

Van alle mensen die niets te zeggen hebben, zijn zij die dat zwijgend doen verreweg de aangenaamste.

Hans Krailsheimer

De Oosthoek - De Zuid-Semeroe-streek

Een van de mooiste en ruigste streken op het prachtige eiland Java is de Zuid-Semeroe-regio en de verkeersweg, die er doorheen loopt tussen Toeren en Pasirian.
Deze verkeersweg, die zich slingert door oerwouden, langs diepe ravijnen en dichtbegroeide uitlopers van de vulkaan, de goenoeng Semeroe, is een briljant staaltje van wegenbouwkunde, dat overal respect afdwong. Voor een niet onbelangrijk deel was deze weg uitgehakt in oude lava-formaties.

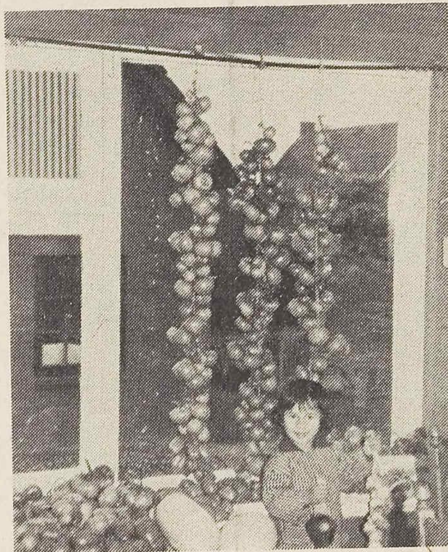
Aan de bergwanden langs de Zuid-Semeroe-weg groeit o.m. de Ketjoeboengstruik, die zwaar vergiftig is en waarvan de bloemen een sterke, bedwelmende geur verspreiden. Ik heb in Kamp IV in Tjimahi, tijdens de oorlogsjaren eens meegemaakt, dat een of andere Gijsje Goochem een partijtje daun Ketjoeboeng vond. Om de een of andere onverklaarbare reden zag hij dat voor eetbare groenten aan en dus kookte hij ze, waarna hij alles smakelijk op at. Nu, deze knaap hèèft het geweten en dat hij er het leven heeft afgebracht, mag werkelijk een wonder heten!
Boven de oerwouden en berghellingen torende het diepblauwe silhouet van de Goenoeng Semeroe, de hoogste vulkaan van Java, 3676 m. boven de zeespiegel. (De eigenlijke naam van de vulkaan is Gunung Mahameru, welke deel uitmaakt van het Semeroe-gebergte, doch gemakshalve heeft men tot op heden deze vulkaan Goenoeng Semeroe genoemd.)
Er zijn wel mensen geweest met een sportieve inslag, die de klim naar de top van de Semeroe gewaagd hebben. Enkelen zijn erin geslaagd de kraterwand te bereiken.
Het behoeft natuurlijk geen betoog, dat men voor een dergelijke onderneming degelijk toegerust moet zijn (goede gezondheid, warme kleding, first-aid-kit, bergschoenen, enz., enz.) en een behoorlijke dosis doorzettingsvermogen is zonder meer ook noodzakelijk!
Sommige beklimmers van de Semeroe zijn aangevallen door reuzenwespen, in enkele gevallen met dodelijke afloop.
Bij de plaatselijke bevolking heette het dan dat deze Semeroe-beklimmers de toorn hadden opgewekt van de God van de Semeroe.
Ik heb eens in 1934 gelogeerd bij Opa en Oma van de Sant op hun rubber- en koffie-onderneming Soember Manggis Kidoel op de Zuid-helling van de Semeroe. Ik zie nog Opa van de Sant 's morgens vroeg uitrijden op een van zijn Australische rijpaarden voor zijn dagelijkse ronde door de koffie- en rubbertuinen.
Ook hier hing 's morgens vroeg altijd een ondefinieerbare heerlijk frisse geur uit de omringende oerwouden. Ondefinieerbaar, omdat deze geur niet is te vergelijken met de geuren in de bossen van bijvoorbeeld de Veluwe in de zomertijd.
Hoewel Soember Manggis Kidoel tamelijk ver van de bewoonde wereld af lag, was de besaran van Opa en Oma van de Sant van veel gemakken voorzien, waarin toen al de moderne tijd voorzag. Er was bijvoorbeeld electrisch licht,opgewekt door een eigen aggregaat. Er was ook stromend water en in de badkamer stond een heuse badkuip. Het water uit de kranen had een rare gele kleur, hetgeen zijn oorzaak vond in bronnen van vulkanische oorsprong, waardoor dit water een hoog zwavelgehalte had.
Opa van de Sant was een man, die men het beste kon vergelijken met de planter mijnheer Bosch, een figuur uit de Indische versie van het leesboekje "Ver van huis", en dan weten degenen, die voor de oorlog in Indonesië op school dit leesboekje gehad hebben meteen waar ik het over heb. Een wat gezette man in witte tropen-uitmonstering en een tropenhelm op het hoofd. Maar in tegenstelling tot de genoemde mijnheer Bosch, had Opa van de Sant geen snor, doch verder leek hij er erg veel op.
Ook herinner ik me nog het factotum van Opa en Oma van de Sant, die luisterde naar de naam Warti. Van deze brave Indonesische weet ik nog goed, dat ze mij, als toen zesjarige, omringde met de bekende zorgzaamheid, vooral toen ze hoorde, dat ik enige tijd tevoren een keel-operatie had ondergaan in het ziekenhuis aan de Reiniersz-boulevard te Surabaya. Zij heeft me wat verwend, deze Warti! Kwam altijd iedere dag vragen, wat ik graag lustte en stopte me tussentijds van alles toe.

A. POUTSMA

De overvloed die de herfst ons bood

We hebben wel verschrikkelijk gescholden op de afgelopen zomer, "rot" in een woord. Tóch heeft Moeder Aarde het weer goed met ons voor gehad. Kijk naar het plaatje.

Tomaten, grote, kleine, platte, ovale, gegroefd en kogelrond. De zwaarste die ik plukte dit jaar, was er één van 725 gram, de kleinste, nauwelijks drie. U kent ze wel, die kleine wilde tomaatjes, waar we ons aan te goed deden op onze wandelingen langs veld en wegen. Als mijn vader op jacht ging, mocht ik wel 's mee. Dan dropte hij me ergens op een tegal, terwijl hij naar de bosrand liep, waar de tjelengs "uitkwamen" op hun vaste paden. Liggend in het hoge gras hoefde je alleen maar je hand uit te strekken naar die kleine ronde kraaltjes, terwijl je te luisteren lag naar de geluiden van de komende schemering. En dan ineens......... beng...... een paar keer weerkaatst tegen de bergwanden.
Als ik die kleine rantai's zo zie hangen in kleine trosjes, moet ik er altijd aan terug denken. Nu heeft meneer Kloër in Doesburg ze ook in de tuin. Lekker hoor.
Wij hebben onze tomaten tegen rijp worden aan moeten plukken omdat ze anders gingen rotten in de tuin. Ik heb ze als mertjons in lange rentengans moeten ophangen voor de ramen om elk sprankeltje warmte van de zon toch maar op te vangen. Ze wérden

Lange rode rentengans.....

rijp en ik wist niet wat ik doen moest om ze kwijt te raken. Dozen vol hebben we kanankiri maar mee gegeven met wie er maar kwam. Spaanse, Italiaanse, Griekse. De Grieken waren de beste. Rond, gaaf vlezig, met-zonder pit. Van dat bekende engeltje......

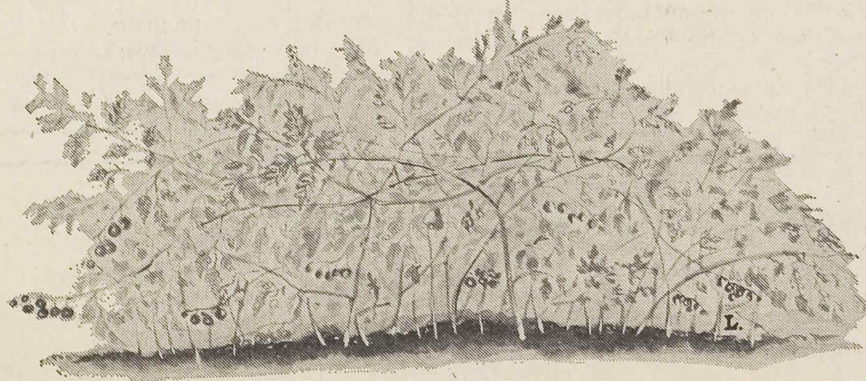
Wat kunnen we toch veel halen uit een kleine lap tuin. Bonen in alle soorten en natuurlijk ook weer soja-bonen, die we dit jaar wel bijna allemaal groen hebben moeten eten omdat ze niet verder rijpten. Heeft u de spaghettivrucht al geproefd. Er waren planten met dertig en meer vruchten aan de ranken. Een dankbaar gewas, vraagt alleen maar een zonnige plek en een beetje goede grond.
De vruchten zijn op alle mogelijke manieren klaar te maken. Als groente, als atjars, we hebben er zelfs roedjakgobèt van gemaakt en nu ga ik er één verwerken in een taart. Een "klappertaart". Als het lekker is komt het recept in Tong-Tong. Wat het nog aardiger maakt de plant in de tuin te hebben, de jonge bladeren zijn zalig in de bôtôk met een beetje gedroogde visjes er door. En heeft u de bloemen niet zien liggen op de markten in Italië? Grote, gele kelken, de vorm van een lelie zo een beetje. Dat zijn mannelijke bloemen van de waloh en er komen tientallen van aan elke plant. De kelken worden gevuld met een mengsel van aardappelen en vlees en dan in frituur gebakken. Ik heb er een vulling in gedaan van pang-sit, de bloem dicht gevouwen en gebakken in frituur, het werd een knappend korstje, dunner dan papier.
Alleen mijn lomboks, ze hebben zó hun best gedaan. Ze hebben het niet verder gebracht dan de bloei. Maar ze blijven dapper hopen op beter weer. Kassian.

PLANTERSVROUW

Wilde Tomaten

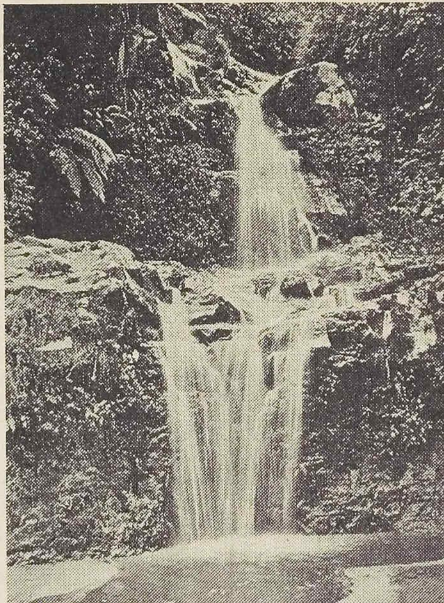
De wilde Sumatraanse tomaat (lycopersicon esculentum), gedijt in Nederland goed. De Lamponger noemt het Rampai en de Javaan praat over Blondotans als hij deze wilde tomaten bedoelt. Ze groeien meestal op verlaten ladangs, bosranden en in jong secundair bos. Hoewel ze erg gewild zijn als groenten en zelfs op de pasar worden verkocht, heb ik ze nooit zien uitplanten of telen. Voor de sambaltomaat, sambalgoréng of soep smaken ze - volgens mij - beter dan de veredelde tomaat.
Vorig jaar kregen we van iemand die net terug was van een bezoek aan Sumatra, een verdroogd tomaatje. Mijn vrouw (tangan dingin) heeft de zaadjes in April in een broeibak laten kiemen op de vensterbank. Tien dage na de kieming overgeplant in turfpotjes. Begin juni werden acht van de sterkste plantjes uitgeplant in ons volkstuintje. De eerste week nog onder een plastic huif, toen het echt warm werd, werd de huif verwijderd. De planten werden als struiktomaten behandeld, dus geen gesnoei en ook niet opbinden. Ze groeiden voorspoedig en half september konden we de eerste trosjes oogsten. Begin oktober hebben we alles afgeoogst en daarna de struiken opgeruimd. Wie de rimboe van Sumatra heeft gekend zal het goed doen deze wilde tomaat weer te zien.

R. G. KLOËR

Water

Nu, al oud, je lah je kripoet. Froeher, hui......len.
Grote vakantie. Allemaal naar Bantar-Peteh, boven Bogor. Heerlijk toeven was het daar. Drie weken lang, wandelen, baden, per deleman kanan kiri. Op een dag naar Tjiboerial, een bron met heerlijk koel water. Zelf kan ik niet zwemmen. Ik ben - nu nog - bang voor grote watervlakten, zelfs beekjes vind ik griezelig. Ik ging overal slechts pootje-baden. Laat me toch één keer heel leuk zijn en me overhalen met mooie woorden: ik leer je wel, enz. enz. "oké, niet te ver hè". "Neen, pak me maar". Ik greep van achteren zijn schouders en wij liepen eerst heel rustig, hoe langer hoe dieper, al dichter bij de bron. De angst bekroop me bij het zien van dat donkere blauwheldere water en ik sloeg mijn benen om zijn lichaam, m'n armen om zijn nek, waarschijnlijk te stevig van angst, dat hij naar adem snakte... bijna ketjekek en wij zakten hoe langer hoe dieper weg, ik gillend van angst. Ze haalden ons eruit en boven? Stom keken wij elkaar aan en toen...... huilend vlogen wij elkaar om de hals, blij, dat er niets ergs was gebeurd.
Een dag naar de Tjibodas! Ergens, dicht bij een sawah, met natuurlijke irrigatie, een kleine waterval, die schuimend neerviel, dronken wij in een warongkje koffie toebroek met pisang goreng, zó uit de pan, die heerlijke pisang kepok! Daarna wandelen. Een padiplantster nam me op, toen ik de houten ploeg bekeek met een enorme karbouw ervoor. Ze vroeg: "Non, tanam padi?" "Moh!", en ik rilde bij de gedachte aan dat water en bloedzuigers tussen m'n tenen. De man achter de ploeg nodigde: "Naek kerbo?" Ja, dát leek me wel en via het houten

.....een kleine waterval, die schuimend neerviel.....

geval kwam ik wijdbeens boven op de karbouw. Een klikkend tonggeluid bracht het logge beest in beweging. En opeens kwam een angstgevoel opzetten; angst voor dat water onder mij, en naar boven kijkend. die kleine berg met z'n waterval, hád ik het niet meer en viel languit op dat beest, me stevig vasthoudend. Hoe kén!
"Ada apa, non?" "Balik, balik". Hij keerde z'n ploeg en zette me badend van angstzweet aan land. Hij, gojang kepala; ik snotterend. Nu, daaraan denkend, door maar grinneken en met weemoed denk ik terug aan al die mooie plekjes in en om Bogor, met z'n Plantentuin en hertenkamp, waar ook zijn aangelegde meertjes waarin reuzen waterlelies, altijd bloeiend.
Hoor je me zuchten??

P. JÜCH-ARNOLD

THAT'S IN A NAME

Het bedenken van origineel klinkende namen is een trend van deze tijd. Eethuisjes, boetieks, winkeltjes, ze springen er vaak uit door de geestig bedachte aanduidingen van de handel die ze drijven.
Daarom vraag je je toch af, hoe iemand er toe komt om zijn uitgeverij "Junk" te noemen en de boeken die hij op de markt brengt "Junk boekjes". Iedereen is toch bekend met de meest voor de handliggende betekenis van het Engelse woord: rommel, rotzooi. Moet dat nou, denk ik als ik weer een lijst van de laatste (overigens heel aardige) Junk-uitgaven in handen krijg. Er is toch al genoeg rotzooi?
Er bestaat overigens ook nog een boeken-antiquariaat "Junk", is dat niet een onderschatting van de koopwaar? En wat denkt u van "Peperbek"-boeken? Leuk bedoeld, maar het is of er iemand heel lelijk tegen je aan het doen is. Hou je peperbek maar (dicht)!

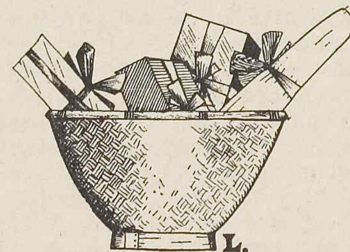
Id.

RECTIFICATIES

I. De ondertekening van het artikel "Het huis naast de Djogodolok" in T.T. no. 6, pag. 12, moet zijn: Greet **Gaudreau** in plaats van Gaudreah.

II. De inzendster van de foto van de vruchtenverkoper in de rubriek "Weerzien met Indonesië" (T.T. no. 6, pag. 5) is **Mevrouw R. van Haasen-Tjiong.**

KERSTKRANDJANG 1977

Denkt U aan de Kerstkrandjang?

Ook dit jaar doen wij weer een beroep op U om de kerstkrandjang ten behoeve van onze landgenoten en vrienden in Indonesië, die het moeilijk hebben, te vullen. Als U vanaf heden elk bedrag wat u naar onze toko, boekhandel of abonnementen-administratie over maakt, net als vorig jaar afrondt naar boven, of tenminste *f* 1,— toevoegt aan het te betalen bedrag (méér mag natuurlijk!) dan komen we heel ver. En als U niet gireert, U weet waar onze Bruine Bussen in de winkel staan.

Kerstkrandjang 1977 giro 6685, Tong Tong, Den Haag.

VERGETEN?

Van de radio-nieuwsdienst vernam ik het bericht dat de Japanse regering eindelijk schadevergoeding heeft aangeboden voor het inbeslagnemen van het Nederlandse hospitaalschip "Op ten Noort" dat door hen na de slag in de Javazee werd buitgemaakt. Zoals U weet werd dit schip op last onzer regering daarheen gezonden om drenkelingen van de slag op te pikken en te verzorgen.

Ik was meteen bengong (verbaasd) toen ik dat hoorde. Immers si Djepang itoe toh de verliezer? Koh hij kèn betalen di schade! Onze regering jang toh winnaar, tobat kén niet eens betalen die achterstallige salarissen van militairen en burgerambtenaren! Terlaloe seg, ik wor djénkél (boos) als ik denk aan die arme oudjes van nu die het geld erg hard nodig hebben om hun laatste levensdagen nog een beetje op te vrolijken. Kasian toh deze. Maar ja, zei wijlen legercommandant Spoor niet eens:

Wij wenden ons tot God en
Jan Soldaat,
Als hooge nood en bittere strijd
ons wacht,
De nood voorbij, het land in
vredesstaat,
Vergeten wordt de Heer en
Jan Soldaat veracht.

Sobat D. C. E. Tessers
Drager van resp.:
Oorl. Herr. Kruis met gespen, Ereteken voor Orde en Vrede met gespen, KNIL-badge 1945-1946.

*

DJAGOENG

Toen ik in 1972 hier met vakantie was voor drie maanden (dan terug naar Indonesië), was ik bij mijn neef en zijn vrouw in Breda en we gingen vaak uit rijden en toen zag ik djagoengvelden. Ik zei tegen mijn neef: "Kijk de djagoeng is al rijp. Ik wil ze kopen." Mijn neef zei: "Ze worden niet verkocht, itoe makanan sapi!" Omdat ik er zo naar verlangde, zei ik: "Vragen dan aan de boer!" Maar mijn neef zei: "Je krijgt ze toch niet!"

Er was niemand op de weg, geen wagen, geen mensen, dus alleen wij.. Geen boer te zien, nou toen zei ik: "Stoppen maar!" En mijn neef stopte en ik brobos njoeri djagoeng en mijn neef ging zogenaamd heen en weer lopen en fluiten. Nou, ik had mooie djagoeng te pakken, ongeveer 23 stuks en toen zei mijn neef: "Ajo poelang." En ik wilde nog meer eigenlijk, maar opeens zag ik een zeis tussen de djagoeng. Nou, ik rende naar de wagen en weg waren wij.

En 's avonds, lekker djagoeng bakar eten.

In onze familie zijn ik en mijn neef de belhamels. Het leven is waard om te

leven met leuke en mooie herinneringen.

Mevr. B. D. MANSVEID

N.B. Op één zeer bestraffend vingertje na, voor het stelen van djagoeng zijn er vele gelijkgestemde reacties van lezers en lezeressen gekomen op het stukje van mevr. Speyker-Schotel (TT. no. 5). Daaruit blijkt dat het zien van djagoeng op het veld en het ontbreken van voldoende, goedkope djagoeng bij de groenteboer, op onze, zeer verwerpelijke, instincten werkt. Soedah, niets aan te doen. We laten het maar bij de brobos-partij van Mevr. M.

*

MBINDJING INDJING

In het artikel "Rimboe Contacten" schrijft Mevr. H. Visker, (TT van 1 okt. jl.) dat de Javaanse vrouwen "mbindjing indjing" zeggen, wat "goeden morgen" zou betekenen. Ik vermoed dat de betreffende dame zich vergist. "Indjing", nog beter gespeld "éndjing" betekent in djawi-mboso, de taal die een Javaan gebruikt indien hij zich beleefd uitdrukt tegen mensen die hij niet intiem kent, " 's morgens". "Mbindjing éndjing" betekent dus "morgen ochtend". Verwarring met het djowongoko, de taal die men tegen intieme vrienden gebruikt is m.i. uitgesloten, want dan zou het "sisso ésoeh" moeten zijn, een heel andere klank dus. "Goeden morgen" zou men moeten vertalen met "soegéng endjing", maar waarschijnlijk zeiden de vrouwen wat anders, aangezien bij mijn weten, deze groet bij de Javaan niet gebruikelijk is, de morgen is toch altijd goed zolang de "srengègèh", die de Nederlanders altijd voor "mata hari" uitschelden schijnt en voor de rest: Inch Alah. Het "slamat djalan" is eveneens uit de boze, bij het afscheid zegt men: "mòngó sampoen" wat eigenlijk vertaald zou kunnen worden met "met Uw welnemen", men vraagt dus vergunning om te vertrekken. Men vergete niet dat de Javaan ontzettend op manieren is gesteld.

BE-ER

SPOKEN

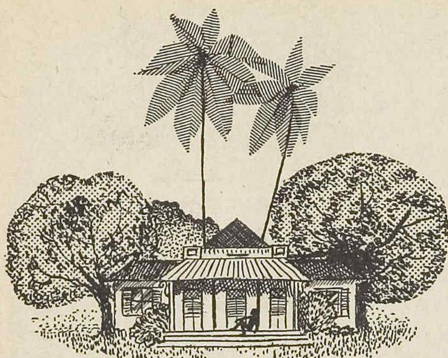
In Uw blad van 1 oktober jl. las ik iets over Kuntilanak en over Gendroewo.

Ik ben getrouwd geweest met een prins van Solo en heb ook in de kraton van Solo gewoond en kan U vertellen over de kuntilanak, waar de bevolking erg in geloofde, zelfs in de kraton. Toen ik in verwachting was van mijn eerste kind mocht ik de eerste maanden niet eens de deur uit of na zessen in de deuropening staan. Ik mocht geen verboden dingen eten, zoals rebung (jonge bambu) en veel dègan (jonge klapper-water) drinken, opdat de baby schoon wordt, enz. Nou, veel dingen mocht ik niet en slapen met een sapoe lidi onder de matras, opdat de kuntilanak me niet mijn kind zou afnemen. Er zijn zoveel dingen, waar ik over kan vertellen, maar dan wordt het een heel boek! Maar nu over de gendroewo; die bestaat echt, omdat ik hem zelf heb gezien en wel in de tuin van de kraton, waar zoveel sawobomen en waringins groeien.

Op een avond ging ik naar buiten, de tuin in, omdat het binnen zo warm was en ik een luchtje wou scheppen. Er waren veel sterren en ook de maan scheen. Het was heerlijk buiten en terwijl ik liep, hoorde ik iets ruisen en het rook naar kentang godok (gekookte aardappelen). Ik liep door, omdat ik dacht, dat het de wind was, maar het ruisen leek zo dichtbij en ik keek omhoog naar de bomen. Het was net alsof ik ernaar toe werd gedreven, boven in de waringin zag ik iets heel groots en zwarts schommelen. Ik keek nog langer en toen zag ik, dat het een heel grote aap was, die aan de takken hing. Ik was helemaal niet bang, want het beest keek naar mij en ging verder met schommelen.

Ik ging toch maar naar binnen. Ik vertelde het aan mijn bedienden en de oudste (mboh) zei: "O, iko gendroewo, ora opo opo". (O, dat is een gendroewo; het is niks!) Ik ben namelijk met de helm geboren. Daarom kan ik veel dingen zien, die anderen niet kunnen zien. Ik heb ook eens een boeto gezien (een geest met een kaal hoofd; hij is erg groot en is afkomstig uit India). Als je een bepaalde ilmoe hebt, kan je deze boeto's gebruiken (commanderen). Ze doen alles, wat je wilt! Als je in Indonesië bent en je hoort het gekrijs van een vogel, maar je ziet de vogel niet, dan moet je hem gewoon wegjagen door te zeggen: "Hus, hus, pergi djauh". De volgende ochtend is er in de buurt iemand overleden. Dat is de doodsvogel, de vogel, die door de dood wordt gestuurd, om iemand te halen.

B.DM.

JEUGDJAREN (XXII)

THEEDRINKEN

Herinneringen aan een gouden jeugd

Op het erf terzijde van de pasanggrahan op Purba Seribu dronken we 's middags thee. Ik heb in m'n leven heel veel moois gezien, maar het uitzicht dat we dáár hadden, tussen wuivende pisangbomen doorkijkend via de groene hellingen met gele bloemen bezaaid en met hier en daar naar 't leek een nonchalant weggeworpen rotsblok, tot aan - helemaal beneden - 't intens blauwe Tobameer. Die witte strook strand, het felrood geverfde dak van een huisje omgeven door wat klapperbomen en op de donker-beboste hellingen aan de overkant de stukken roodachtige en grijze kale rots, waar de rijweg was uitgehouwen; het staat nog steeds precies zó op m'n netvlies afgedrukt; ik hoef er zelfs m'n ogen niet voor te sluiten, of naar de schilderijen te kijken die mijn vader - hogelijk geïnspireerd - daar in de kortst mogelijke tijd tot stand bracht.

Er is er één van een zonsondergang, waarvoor hij alles van te voren had klaargezet, zó snel moest dat in z'n werk gaan. In de toch al korte schemering werden in zeer korte opeenvolging de meest wonderbaarlijke kleuren tegen de W. kim geprojekteerd.. Eerst waren de contouren van het eiland Samosir nog net te zien om al gauw in een inktzwarte duisternis ten onder te gaan, maar van wat er aan goudgeel, paars, groen, alle nuances van blauw en roze op dit palet werden gegooid zeiden we altijd: "Als 't op een ansicht stond zou iedereen denken dat 't "aangedikt" was".

Maar...... wij zaten thee te drinken, ja, en bij thee horen koekjes, nietwaar, vooral als men als kok had onze getrouwe Go A Sin, die alles kon, koken en bakken en zo vreselijk lekker dat ik vrees, dat zijn kookkunst er debet aan is, dat ik vaak "Hollands welvaren" genoemd werd, waar ik een dodelijke hekel aan had. Go kwam dus met de gebruikelijke stopfles met koekjes en wij kregen ieder ons deel. Net wilden we opstaan om te gaan spelen, toen er een heel zielig scharminkeltje van een hond kwam aanlopen; zeker op de geur van het gebak afgekomen. 't Was een lief diertje, we haalden het aan, speelden ermee en gaven ook hem wat wij vonden dat hem toekwam.

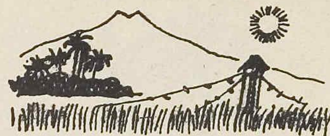
Mijn moeder liet 't oogluikend toe, geroerd door de spillebeentjes en 't losse velletje om dat kleine lichaampje. En wij waren de koning te rijk met ons nieuw speelkameraadje dat er na korte tijd zienderogen beter begon uit te zien; z'n buikje werd rolrond, z'n huid glansde en hij had kennelijk weer plezier in z'n leventje. Elke middag zat hij op post naast de theetafel en werd dan door ons allen gevoerd. Na verloop van enige tijd echter moesten we constateren, dat hij ons in de steek had gelaten. Eén dag, twee dagen, drie dagen...... we waren er terneergeslagen van, tot onze kok vroeg of hij even mocht "bitjara" met mevrouw en haar vertelde, dat hij een dag of wat geleden had gemerkt dat de kebon van de passanggrahan een vreemde man uit de kampong had ontvangen en dat er veel gepraat was en tenslotte met geld gerinkeld en nu dacht hij maar zo, dat 't hondje was verkwanseld. Mama was hevig verontwaardigd en mijn zus en ik lieten heel wat tranen om 't verlies, maar ik heb pas veel later begrepen waar 't om ging! Het was immers zó, dat de bevolking daar en in die tijd - het begin der twintiger jaren - een mals hondekluifje nog best kon appreciëren! Men kan daar het zijne over denken, een feit is dat we toch genoeg mensen kennen, die in deze "verlichte" (wie lacht daar?) tijd hetzelfde doen met hun vetgemeste kippen, eenden, konijnen en wat dies meer zij!

Toch was mama heel standvastig toen ze - zonder mankeren en zonder acht te slaan op ons geweeklaag, na een dag of tien wéér een zielig, arm en broodmager hondje dat onze thee kwam opluisteren onmiddellijk liet verwijderen door Toekang Kebon die 't diertje zélf moest terugbrengen...... "met de complimenten".

Niettegenstaande deze, in onze ogen misschien wat bizarre smaak, waren er al heel wat van de bevolking in deze streek gekerstend door de zendeling, een opgewekte man met lange baard. Hoe hij dat gedaan kreeg, snapten mijn ouders nooit goed. Hij wijdde daar ook nooit veel over uit, wel liet hij doorschemeren dat hij een soort systeem had. Het moet wel met veel kunst- en vliegwerk, met beloften en misschien zelfs met een enkele bedreiging daar tussendoor, gegaan zijn. Hij zei dan dat àls hij sloeg (niet vaak, maar wèl eens als de lui, die Christenen waren geworden zich nog weer eens vergrepen hadden aan zo'n viervoetertje, en deze dingen kwamen heel snel aan het daglicht) hij dat met z'n linkerhand deed, omdat dat meer "van harte" ging. - Een goede kant van z'n paedagogisch kunnen was in ieder geval het bevorderen van de kerkzang; wij lagen 's Zondags altijd met z'n drietjes op een enorme afgeplatte rots in de zon en zagen van daaruit het kerkje - een heel eigenwijs klein gebouwtje met een rieten puntdak en een heuse kerkklok - en hoorden de gemeente zingen. Ik herinner me nog zó goed wat een heerlijk gevoel van vrede dat gaf: dat bakken op die steen in de natuur en het werkelijke prachtige sonore geluid van dat zingen; ik voelde me daarna ópgeheven, als een goede engel, een heel klein beetje heilig misschien...... En is het niet geweldig, dat zulke dingen bestaan, dat mensen, hetzij misschien onbewust, hun medemens zoveel moois kunnen meegeven.

H.v.N.-L.

Mijn Chinese Oom

Ik wil u vertellen over mijn Chinese oom. In mijn kinderjaren was hij een figuur die stond voor: lekker eten, veel snoepen en fijne bergwandelingen. Ik bedenk me nu dat hij ons nooit met cadeautjes overlaadde, dat was zijn stijl niet. Wat hem zo bij ons kinderen aantrok, was het onverwachte, zijn plotselinge ideeën waar hij ons warm voor maakte. Hij kon plotseling tegen ons zeggen: "Wie gaat er met mij mee wandelen in de bergen?" Dan schreeuwden wij uitgelaten: "Ik, ik, ik, oom."

En dan haastten we ons om andere kleren aan te trekken. Onze moeder mopperde wel eens maar ze hielp ons toch met aankleden en drukte ons op het hart voorzichtig te zijn en ook oom moest haar beloven op ons te letten. En daar gingen we, de jongens voorop en ik met mijn hand in ooms grote knuist. Eerst naar zo'n depot waar je lekkere djadjan kon kopen voor onderweg. Je mocht kiezen wat je het lekkerste vond, oom keek niet op een dubbeltje meer.

De hele weg kwetterden wij dan door en oom wees ons op bijzondere dingen in de natuur. Na een tijdje werd gerust en de meegebrachte djadjan opgepeuzeld. Het ging berg op en af maar we werden zelden moe, zo opgewonden en blij waren we om mee te mogen gaan met onze geliefde oom. Natuurlijk zorgde hij er wel voor geen al te lange wandeling met ons te maken.

Bij terugkomst werd mijn moeder overspoeld met verhalen wat we allemaal gezien hadden en dat we zóóóó'n berg beklommen hadden, het waren natuurlijk meer heuvels dan echte bergen, maar overdrijven was heel gewoon bij kinderen, geloof ik. Enfin, zo'n dagje uit met oom was voor ons een onvergetelijke dag waar we graag aan terugdachten. Ik had mijn oom zo'n beetje geclaimd: hij was van mij en van niemand anders.

Mijn chinese oom was vrijgezel, achter in de dertig en had z'n hele leven nog nooit gewerkt. Een echte bon vivant.

Met oudejaarsavond verraste hij ons altijd met een geweldige rèntèng mertjons zóóó lang, alles bij elkaar wel meer dan 10 meter en bij de laatste slag barstte de grootste "bom", de dikke bertha, noemden wij het. Ik hield altijd mijn vingers in de oren als oom de mertjons aanstak. Met kloppend hart hielden we hem in de gaten en als de eerste mertjon losbarstte dan dansten en schreeuwden we van opwinding. Het was een prachtig gezicht al dat vuurwerk en na alle gezoen omhelzingen, snikken en tranen om klokslag 12, de 31e december, waren de knallen van kleine en grote mertjons een soort bevrijding. Men lachte om niets en at aan één stuk door van de spekkoek of dodol of wat maar aan lekkernijen op tafel lag.

Op zekere dag kwam een oude chinese vrouw met oom praten. Ik hoorde dat ze een koppelaarster was, want oom wilde trouwen en zij zou een en ander regelen. Het hele huis was in opwinding want de bruiloft zou al heel spoedig zijn. Ik piekerde over die nieuwe chinese tante: zij zou natuurlijk beslag op mijn oom leggen, wij zouden nooit meer met oom wandelen, hij zou nooit meer lekkere djadjan voor ons kopen en misschien mocht hij geen mertjons meer kopen met oudjaar. Bij voorbaat haatte ik die nieuwe tante.

De bruiloft was gauw geregeld en wij allen waren uitgenodigd ten huize van de bruid. Hoe zou die tante er uitzien? Ik zag een wat gezette vrouw met een vollemaans gezicht dat vriendelijk lachte. Van de bruiloft kon ik me alleen herinneren de lekkere dingen die er rondgingen, er kwam geen eind aan leek het en we stopten ons goed vol. Op de tafels lagen mooie papieren waaiers, die mochten we naar huis meenemen en mijn ouders kregen een grote boengkoesan vol koekjes mee. De volgende dag zou mijn oom zijn vrouw naar huis meenemen. Ze kregen een kamer ter beschikking in het huis van mijn oma. De nieuwe tante was tegen ons erg lief en vriendelijk en ik vond haar toch wel aardig. Ze kon zalige koekjes maken! Soms kregen wij een stukje deeg van haar, dan mochten we zelf wat maken. We rolden het stukje deeg vaak te lang tussen onze handen - omdat het niet werd wat we wilden - dat het zwart zag van onze bolot. Daarna ging ons werkstukje naast de prachtige creaties van tante in de "bak-pan" - u weet wel zo'n groot zwart ding met deksel en onder en boven arang - en als het tijd werd om het deksel op te lichten, dan stonden we nieuwsgierig met onze neuzen bovenop om ons baksel te ontdekken. Het werd vaker een "misbaksel", maar het smaakte des te meer, met bolot en al, omdat het door onszelf gewrocht was.

Tante kon behalve lekker koken ook nog prachtig vertellen. Ik hing aan haar lippen en liep haar overal achterna. Mijn oom zag ik nu zelden want hij had andere besognes; hij moest nu een baan zien te vinden om voor zijn vrouw te zorgen.

Eén van de verhalen die mijn tante vertelde ging over: Sam Pek en Ing Thay. Een soort liefdesverhaal à la Romeo en Julia. Mijn ogen stonden vol tranen toen ik het droevige verhaal vernam van Sam Pek en Ing Thay. (Wie van de Tong Tong lezers kent dit verhaal??). Het werd een van mijn lievelingsverhalen, ik werd het nooit moe om het verhaal uit de mond van tante te horen.

Toen nog geen jaar voorbij was werd het eerste kindje van oom en tante geboren. Op de geboortedag van het kleine meisje wachtte ik vol ongeduld voor de kraamkamer om een eerste blik te werpen op het kindje. Mijn broers hadden niet zoveel belangstelling voor de baby en bleven liever spelen. Toen ik eindelijk de kamer binnen mocht komen en een blik wierp op het bundeltje in het kinderbedje, schrok ik: wat een oud gezichtje! En ze was zo rood. Ik was erg teleurgesteld maar durfde niet aan tante te vertellen dat de baby zo lelijk was. Maar geleidelijk aan werd het kindje mooier en nu had ik geen tijd om met mijn broers te spelen, want ik mocht samen met tante voor het kindje zorgen. Ze werd mijn lievelingsnichtje.

Toen kwam het oudejaar weer om de hoek kijken en we vroegen ons af: zou oom zoals vroeger weer veel mertjons kopen en voor ons van dat leuke stervuurwerk?

Wel, er kwamen geen mertjons, geen stervuurwerk, niets van dat alles, maar het was oom z'n schuld niet. Het werd een oudejaarsavond waar we verdrietig en stil om de grote tafel zaten en toen het klokslag 12 sloeg en we elkander omhelsden en zoenden werden er meer tranen vergoten dan anders, want ons Indië was in oorlog. Daarna kwam de Japanse bezetting - maar dat is een ander verhaal.........

BENITA NEYS

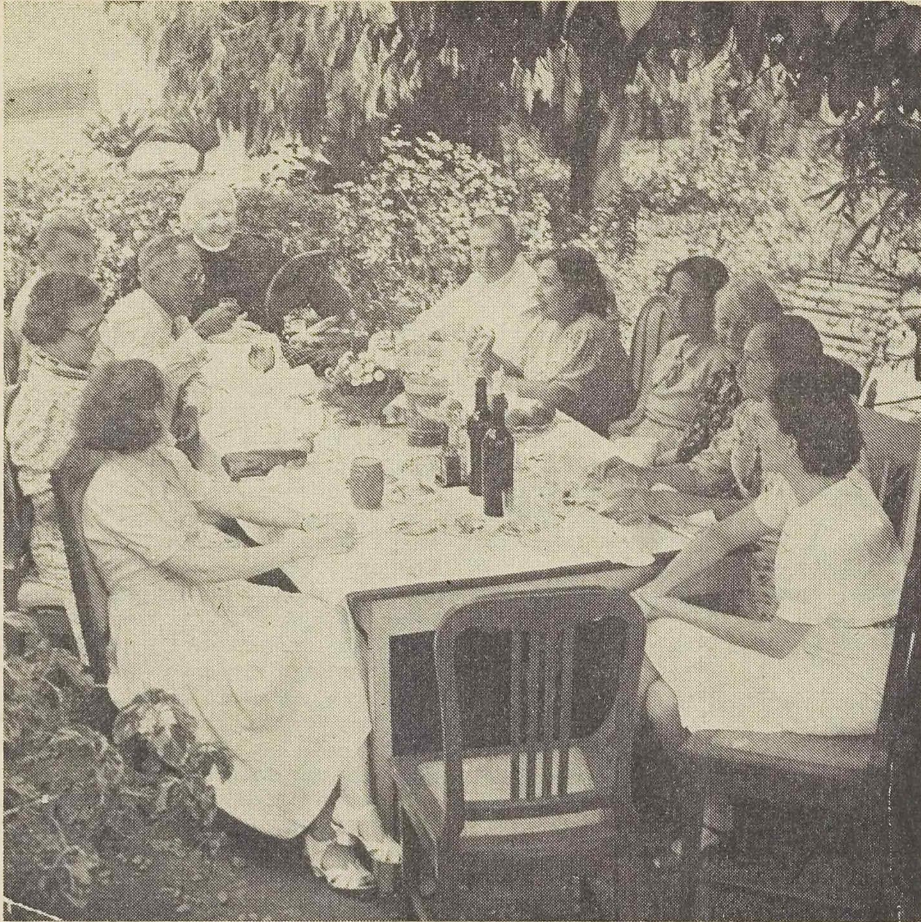
*

Het andere verhaal zal nooit komen, want Benita ging 12 oktober van ons heen. Een flinke, jonge vrouw, die ondanks teleurstellingen, verdriet en ernstige ziekte, die blijmoedigheid wist te bewaren, die u uit haar vele stukjes in Tong-Tong kent. Als zovelen, die wij persoonlijk niet eens kennen, is Benita Neys door haar aanwezigheid in ons blad een lid van onze "Indische familie" geworden. En als zodanig doet haar heengaan ons verdriet. De steen valt in het water, in steeds wijder wordende kringen vloeit de treurnis weg, maar de steen, onzichtbaar blijft.

Lilian Ducelle

*

Mevr. M. J. Hillerström, Lubeckstraat 103, Den Haag, tel. 070 - 39 88 62 heeft zeer veel foto's, negatieven, poëzie-albums en familie-films van vóór de bezettingstijd van Ned.-Indië. Wie komt eens kijken en vindt zo wellicht zijn/haar oude familiefoto's terug?

TOEN, IN BATOE

Een foto waar de zonnige zorgeloosheid, de gemoedelijkheid van het Indische leven van afstraalt! Hij werd ons toegezonden door Yvon Noordam-Weygers, die haar gelukkige jeugd in Batoe (bij Malang) had. "Ik kwam als kind, z.g. "anak mas" bij een ouder echtpaar dat studerende kinderen in Holland had. Mijn lieve pleegmoeder - Maatje - Tante Juul Willemse, speelde in 1935 in de Katholieke en Protestantse kerk orgel. Er werden bij ons thuis dus Psalmen en Gregoriaanse missen ingestudeerd! Vader Willemse, gepensioneerd Ass. Resident had zeëen van tijd voor mij, voor z'n Hollandse leghorns en om te bridgen met de pastoor en de dominee. Ons huis was constant één gezellige ontmoetingsplaats."
Op de foto: links om te beginnen bij Pastoor Wouters; hr. J. van Braam Morris, heer en mevr. Visser, Jeanne Willemse (gehuwd met Wiersma), Jet Willemse (geh. m. Zeeven) juffr van Eersel (40 jaar onderwijzeres) mevr. Joren en tenslotte tante Juul en Oom Hendrik Willemse. (De lege stoel op de voorgrond is natuurlijk van de fotograaf).
Foto onder: Koninginnedag in Batoe. De nonnetjes, Pastoor Wouters en de hele schare kinderen helling af, terug naar school voor een welverdiend glaasje limonade na de aubade.
Batoenezen, wie heeft nog meer foto's en herinneringen?

Kripoet

'je-làh-je-kripoët'

zei de palm
tegen het water
toen de zwaan
die zo hautain deed
voorbij gleed

een witte zwaan
rimpelend water
als een waaier
achter haar aan

Nina

Ming

kleine Ming
waarom toch zijn
jouw oogjes schuin gezet

hoe zien die de wereld
schots en scheef of
juist rechtschapen recht

je glimlach lacht zo ver
om wat je schuine blik
van dichtbij ving

misschien, kleine Ming
zie jij de wereld scheef
rechter, beter dan ik?

Nina

DE EERSTE BIOSCOOP IN BANDOENG

Omstreeks 1905 kwam op het Pietersplein in Bandoeng in plaats van de bekende Circustenten (ovale vorm) Warren, Harmstone en Bose, een rechthoekige tent van getaand zeildoek met daarnaast een kleinere tent voor locomobiel en dynamo voor het produceren van de nodige electriciteit voor de projector.
Het was een bioscoop en wel eigendom van een Brits-Indiër, de heer Joesoef. De films, die gegeven werden, waren "De Grote Treindiefstal", "De hen met de gouden eieren," "De wonderen der diepte" en "Napoleon". Zolang deze laatste film gedraaid werd, ging ik er heen. Elke avond kwam ik huilende thuis en telkens vertelde ik dan: "Hij is wéér dood." De verlichting was zeer slecht. Je zat er heel moeilijk. Het was stampvol. De geprojecteerde film flikkerde heel erg, maar het was zeer goedkoop.

P. VAN LOONEN

Er zijn zebra's die vrijwillig achter tralies zitten om er als witte paarden uit te zien.

Stanislaw Jerzy Lec

Djaga, mijn beste jachthond

"Hoe zullen we hem noemen?" vroeg ik mijn betere vijftig procent toen twee dagen voor mijn verjaardag in 1964 een goede kennis, ingevolge mijn verzoek, mij een pup van het vuilnisbakkenras bracht. "Djaga", antwoordde ze direct, en ik vroeg aan onze vriend: "Hoe oud is hij?" Het antwoord was: Veertig dagen". En dit vond ik de juiste leeftijd. Op de vraag van mijn betere vijftig procent: "Wat doe je er mee?" antwoordde ik: "Dit wordt een bèste jachthond". En dat kwam precies zo uit ook! Djaga (waker in het Nederlands) was een bastaard herdershond. Hij had een ingeboren angst voor mensen. Alleen mijn vrouw, onze dochter, twee zoons en ik vertrouwde hij. Ieder ander niet!
Wij - mijn twee zoons en ik - begonnen zijn opleiding tot jachthond met een bal. Die wierpen we weg en gaven het bevel: "Pak hem". Hij begreep dit na enige tijd, maar bleek behoudend van aard te wezen, want wàt we ook deden, de bal bracht hij nooit terug. Het bevel "Breng hem" negeerde hij volkomen!

Toen was de vraag: "Is hij bang voor een knal?" Wij probeerden het eerst met een zware windbuks, die we vlak bij zijn oor afschoten. Hij reageerde er niet op, toonde geen spoor van angst. En ook om de harde knal van mijn dubbelloop caliber 16 gaf hij niet! Maar wèl had hij angst voor water. "Gooi hem gewoon vanaf een rots in zee", raadden mijn zoons aan. Maar dat wilde ik niet. "Wij springen in zee en roepen hem", besliste ik. En zo gebeurde het. Maar het duurde héél lang voor Djaga gehoor gaf aan ons roepen. En toen hij daarna merkte, dat hij kon zwemmen, kreeg het water een grote aantrekkingskracht voor hem.
Hij was als gebóren voor de konijnenjacht! De jacht op deze dieren - door de Amerikanen "cotton tail" genoemd - is niet makkelijk in de cactuswildernissen van Curaçao, waarin zij in een mum verdwenen zijn. Djaga zag het eerst aan. Het eerste konijn dat ik schoot en dat morsdood was, bewaakte hij op het bevel "Pak 'm" tot ik het in mijn jachttas had gestoken. Maar tòen kwam het, een tijdje later. Wéér holde een konijn weg. Het schot verwondde het dier. Toen kwam Djaga in actie en hoe ik hem ook riep hij blééf weg! Pas een hele tijd later dook hij op. Een onderzoek van zijn muil wees uit, dat hij het konijn had gepakt en ...... opgevreten!
Negen jaar heb ik met hem gejaagd op Curaçao. Hij heeft nooit een wegrennend konijn kunnen inhalen en gaf steeds door een bepaalde kreet uiting aan zijn teleurstelling als het beest verdween tussen cactusplanten waar hij het niet kon volgen. Maar altijd verslond hij een wegrennend gewond konijn!
Meermalen toonde hij hoe schrander hij was. Op zekere dag kwam een door hem opgejaagd konijn tevoorschijn en holde over een onbegroeid stuk terrein naar een bosje. Ik zond het een schot na, maar miste. Toen gebeurde er iets, dat ik nóóit zal vergeten. Djaga bleef om het bosje rennen tot ik nabij was en het konijn, mij ziende, het er op waagde verder te vluchten. Ditmaal miste ik niet.
En dan die andere keer. Tweemaal schoot ik op een rennend konijn. Het rende, kennelijk ongekwetst, door naar een door Surinamers aangelegde perceelafscheiding, vervaardigd uit opeengestapelde stenen. "Zoek, Djaga", zei ik, en de hond wees een bepaalde plaats aan, die ik bekeek. "Hier kan hij niet ingekropen zijn", besliste ik en zocht verder, terwijl Djaga zich neerlegde in de schaduw van een schraal boompje. Tenslotte gaf ik het op en ging verder, terwijl de hond mij volgde. Maar de situatie bevredigde mij niet. Na een tijdje ging ik terug naar de perceelafscheiding. Weer beval ik: "Zoek, Djaga" en wéér wees hij dezelfde plek aan. Toen haalde ik op die plaats de stenen van elkaar. En...... daar lag het konijn! Een nader onderzoek toonde aan dat het ongekwetst was. Het dier was van angst gestorven.
Plaatsruimte verhindert dat ik nog meer vertel over Djaga, maar één voorval wil ik toch nog vermelden. Djaga rende altijd om mij heen en dikwijls zag ik hem tijden lang niet, maar als ik schoot was hij er direct bij. Op een dag rende hij over een zandig stuk terrein op een bosje toe. En opeens begon hij op een heel bijzondere manier zacht te blaffen. Ik begreep het meteen. Hij riep mij! Ik beval hem te blijven waar hij was. En ja, het wémelde er van konijnen! Met hulp van zijn kant schoot ik er drie - de enige jachtbuit van die middag.

Djaga beschouw ik als mijn beste jachthond! Mijn oudste zoon maakte - kort voor zijn dood, dat was toen Djaga op enkele dagen na negen jaar was - een foto van hem die prachtig lukte en die een ereplaats heeft in mijn album. Wij verlieten Curaçao op 27 mei 1973 om ons metterwoon te vestigen in Zuid-Oostenrijk.
Natuurlijk wilde ik Djaga meenemen. Maar het noodlot kwam tussenbeide. Op 9 februari (drie maanden voor ons vertrek) vonden wij Djaga dood voor ons huis liggen. Op honden jagende politiemannen hadden hem met een schot hagel door de kop het leven benomen. Hij moet niet geleden hebben. Dat bleek uit de houding waarin hij lag. Zijn pluimstaart was nog strijdlustig omhoog gekruld. Het heeft lang geduurd voor ik mij bij dit onvermijdelijke kon neerleggen......

RIJKLOF VAN GOENS

JAKOB

Voor de capitulatie zat ik in Soerabaja bij een familie in de kost. Woonde toen in een van de zijstraten van Ketabang boulevard, mijn kostbaas werkte bij de Aniem, Gemblongan.
Op een dag kreeg hij bericht, dat hij het huis moest ontruimen en verhuizen naar de van Sandickstraat.

Na een hele dag sjouwen waren we over, maar binnenshuis was alles nog een puinhoop. Mijn kostvrouw had een mooie beo, Jakob genaamd. Zijn kooi was zo lang in de garage die aan de muur van de buren grensde, gehangen. Het eerste wat mevrouw deed was haar lieveling voeren met een bordje nasi vermengd met lombok, en een stuk papaja. Ze opende de kooideur en riep: "Jakob, kom eens hier!" De beo wat paniekerig door de verhuizing, bleef hoog in de hoek van zijn kooi hangen. "Jakob, toe nou, wees nou lief, vrouwtje roept jou! Jakob, Jakob!"
Plots uit het niets van de schemering achter de muurscheiding, kwam een kalend hoofd, gebrild, tevoorschijn en een stem vroeg: "Mevrouw, heeft u mij geroepen?"
Mijn kostvrouw stond sprakeloos en onthutst. "Neen meneer, ik roep mijn beo!"
"Neem mij niet kwalijk, ik dacht dat u mij moest hebben, ik heet namelijk Jacobs!" sprak de buurman, want hij was het.
Dat was de eerste kennismaking met onze buren, de familie Jacobs. Het waren Armeniërs, aardige mensen.

F. DUBOIS

ENGELSE CONVERSATIE

Wij logeerden op Bali en de voornaamste bediende van onze gastheer naderde ons de eerste avond reeds met het verzoek, Engels met hem te spreken.
Hij had zich in die taal bekwaamd maar had weinig gelegenheid, haar te spreken, of wij dus zo vriendelijk wilden zijn, enz.
Dat wilden wij wel en de volgende dag begroetten wij hem, toen hij de koffie bracht, met de vraag: Ida Bagus, how are you today? Waarop Ida Bagus: Comme ci, comme ca, monsieur!
Waarop wij beiden in luid gelach uitbarstten.

HOUTVESTER IN DE MOLUKKEN

De duivel sloop rond in het paradijs

Diep in ons - overigens armzalige - geheugen staat gegrift een tijd van leven onder een gouden tropenhemel met een horizont van blauwgroen kantig massief, aan kalkwitte riffen in een blankgekuifde zee van diepblauw inkt....
Als houtvester had ik toen een dienstkring met een straal van ruim 900 km en kreeg een oppervlakte te beheren van 200 miljoen ha. Daarvan was zowat 70% zee, maar de rest - meestal alleen maar aangegeven als witte plakkaten op zeekaarten - bestond uit onbekende paradijzen, die ongerept in de azuren zee sluimerden .....De Molukken!.....

Daar werden alleen jonge houtvesters heengestuurd, die nog roekeloos genoeg waren om in niet al te zeewaardige bootjes deze wat wilde wateren te bevaren.
Een van de plezierigste dingen van dit onvergetelijke bestaan was hier wel het rustig besef, dat een bemoeiziek Hoofdkantoor op Java zo veraf was, dat het niet meer au serieux genomen kon worden. De eindeloze vellen administratief papier, vol talloze kolommen van sortimenten, die een vage herinnering van een kortstondig bosbeheer opriepen, werden - gepast overtijd - blanco geretouneerd, met hoogstens de vermelding van wat luttele kubiekjes, ontleend aan wat roofbouw. En op een apart staatje een - overigens niet gering - potje, verdiend aan voordelige zaken als sagomeel, damar (hars), massoibast en kajoepoetih, met opbrengsten van in beslag genomen zoutprauwen en eigengerechtigd geïnde boeten.
Soms maakte zich echter weleens een Inspecteur op tot een bezoek aan deze contreien, vol overtuiging het idee koesterend z'n houtvester een morele lift-up te moeten brengen. Waar dit overigens net omgekeerd was!
De houtvester, zich bewust van zijn functie van paradijs-bewaarder, vreugdig dit bezoek uit de beschaafde wereld te mogen ontvangen, voelde zich tevens verlicht door de weet, dat de meereizende boekhouder intussen de desastreuze gevolgen van een met behulp van Molukse inheemsen gevoerde administratie met kies en tactvol beleid pleegde te herstellen.
Nu geviel het, dat deze inspecteur een verwoed, zij het ook uitermate wijdberoemd en beheerst jager was.
Ik was dit spijtig genoeg niet al waren onze eldorado's vaak bevolkt met ontelbaar vele prachtige herten, afgezien nog van andere dieren des velds, zoals enorme varkens, koeskoezen, fantastische krokodillen, boa-constrictors, een geboomte vol eetbare en oneetbare vogels en een zee, die een der rijkste viswateren der wereld is. Wij lieten die jacht maar over aan onze Alfoerse vrienden, die met voorlader of springlans de dieren een pijnlijk einde pleegden te berokkenen, maar ons zo nu en dan met een lekker boutje bedachten.
O ja, ik erken het, ik heb er zo nu en dan, in vervoering bij het zien van een rennende kudde herten, een winchester op leeg geknald. Want dan ontwaakt toch in ons een oeroud instinct, erfstuk uit een duister verleden...... Maar meestal mis.
Niet aldus echter mijn wijdgerechte inspecteur, die tot gespannen verwachting opgezweept door mijn hertenverhalen geen moment wilde missen om een trofee uit deze wildrijke jungle te vermeesteren!
Instede van eerst het gebruikelijke - zij het ook geringe - plaatselijke kastekort te constateren, greep hij naar 't geweer en liet zich aan de vooravond van een hemelsblauwe dag geleiden naar dé ideale plek: een grazige helling aan de voet van goenoeng Waïlissa, waar de Cerameesche herten kwamen te laveien.
Niet ik begeleidde dit festijn, wel wetend wat dit gezweet betekende, temidden van wolken van bloeddorstige muskieten-horden, maar de gids was een oude Boeginees, La Ode Nambo, tot nog voor kort smokkelaar en een notoire boef en daarom dus bevorderd tot een van mijn beste boswachters. Eén van mijn beste!
En zo verscheen dan weer enige uren daarna, onbeschrijfelijk vuil, maar enthousiast mijn inspecteur, beladen met een hert en de bekende sterke jachtverhalen ......Nu, ik was al blij, dat 't geen drachtige hinde was, want de herten wilden zich hier nu eenmaal niet storen aan de achter Buitenzorgse bureau's op Java uitgewerkte jachtwetten, die de paartijd in een ander seizoen voorschreven.
Laat ik kort zijn: we aten er veel en goed van, met gedroogd vlees (dendeng) voor de rest van de week.
Maar 't gewei was er natuurlijk ook nog, dat moest natuurlijk mee!
Het bloedige stukje schedel-met-aanhang reisde wel verder mee op onze rimboetocht, maar was helaas nog niet fris genoeg om tenslotte in de bagage van een duur vliegtuig aanvaard te worden.
Ik kreeg dus de vererende opdracht om het naar een menigte kadavers stinkende geval op een stok op ons erf op te stellen, om 't door weer en wind te laten opluchten. Met de bezwering om er in vredesnaam goed op te passen!
Nu, welke goede houtvester wil hiermee z'n inspecteur, en dan nog wel in 't Paradijs, niet terwille zijn?
Maar ook hier sloop de duivel rond, en wel in de gedaante van een ongure gladakker, die in nacht en ontij, behaaglijk snuffelend aangelokt door de penetrante geur-van-lijk, de stok met het stinkend skelet-restant vond. De ellendeling haalde het hele geval omver en kloof het prachtige gewei af als 't eerste 't beste ordinaire soepbeen......
En zo vond ik de volgende dag de onooglijke bot-restantjes in m'n tuin.
Na een paar dagen piekeren schreef ik toen maar een lange brief, in mijn verwarring ook nog, zonder enige consideratie, sprekend van "die horens op een stok"......
Ja, en als ik nu maar een nijdige brief had teruggekregen, een vel vol gesterde spatten en kernachtige commentaar, maar de korte boodschap van rustig verwijt noopte mij tot wroegend gepeins, om dit hele erge weer enigszins goed te maken!
Ik heb mijn getroffen inspecteur toen maar een schedel van 'n hertzwijn van Boeroe gestuurd. Weliswaar schandalig gestroopt, want dat beest was ten alle tijde, onder het oppergezag van de houtvester, zwaar beschermd, maar hier golden andere normen!
Misschien heeft dit iets gerepareerd, maar toch...... als ik hem nu ontmoet, mijn oud-inspecteur, dan fluistert mijn geweten van iets verwijtends in zijn blik...... weemoedige herinnering aan toen ter tijd.

Z. SALVERDA

POIRRIÉ

"Eigenlijk jammer, dat hij nooit weet waarover hij 't heeft..."

Met de Dayaks naar Gunung Mas

Tijd was onbelangrijk en zorgen waren onbekend. Waarover zou ik mij zorgen moeten maken en waarom zou ik op de tijd letten toen ik op Borneo tussen de Dayaks leefde?

Het was aan de bovenstroom van de Kahayan-rivier voorbij Kuala-Kurum, waar ik iedere ochtend met plezier ontwaakte, omdat ik van te voren reeds wist dat het een geweldige dag zou worden. Geen dag ging voorbij zonder schoonheid, avontuur en verrassing. Nooit had ik het gevoel gekend een opgejaagd dier te zijn en elk geluid klonk niet storend. Nooit voelde ik mij in mijn vrijheid belemmerd, want er waren geen ambtenaren, die mij kwamen vertellen hoe en waarop ik mocht hengelen. Ook niet hoe en waarop ik mocht jagen. Jagen, hengelen en stenen zoeken aan de rivieroever, waren de dingen, die ik graag deed.

Regelmatig zocht ik ook stof-goud met een houten waspan. Maar het was niet rendabel.

Op een dag vroegen enkele Dayaks mij, of ik zin had met hen mee te gaan naar "Goenoeng Mas." Natuurlijk ging ik mee, niet wetend, wat ik daar zou aanschouwen. Elke voettocht door het oerwoud van Borneo leverde één of meerdere verrassingen op. Maar op deze voettocht naar "Goenoeng Mas", beleefde ik wel niet het grootste avontuur, maar wel kreeg ik iets te zien, wat ik in het oerwoud van Borneo in het geheel niet verwacht had!

Wij gingen al vroeg op pad. En indien U ons groepje was tegen gekomen, zoudt U mij niet als Indische jongen herkend hebben. Ik was bruin gebrand en liep in Dayaktenue: half naakt, blote voeten, mandau aan mijn linkerzij en in mijn rechterhand een toembak met zilveren punt, hetgeen betekende, dat het een bijzondere toembak was. Hoe ik eraan gekomen ben, is een verhaal apart.

Tijdens zo'n voettocht met de Dayaks door het oerwoud van Borneo, onderging ik iedere keer weer het gevoel van gebondenheid met deze mensen. Ik was dan zeer gelukkig, voelde mij geborgen en besefte, dat ik één van hen was. Ze waren dan niet langer mijn vrienden, maar mijn broeders! De eerste verrassing tijdens deze voettocht was van onbeschrijflijke schoonheid, die bestond uit een grote boom, net als alle grote bomen, met het verschil, dat de stam niet zichtbaar was, doordat hij begroeid was met bloeiende orchideeën. De kleuren waren violet met paarse strepen en vlekjes. Deze schone aanblik werd opgevrolijkt door zwermen vlinders van verschillende grootte, vorm en kleur, zoals groen met zwarte stippels, zwart met zilver, blauw en kanarie-geel. Dit was werkelijk een aangename verrassing en bijzonder verkwikkend na een vermoeiende en zware tocht door wildhout en prikkelende rotanlianen.

Zelfs de Dayaks waren zichtbaar onder de indruk van deze schoonheid en ik was God dankbaar, dat Hij dit voor ons liet groeien.

Graag had ik er wat langer gebleven, maar ons doel lag nog verder. Ik zou de weg en plaats zeker terug vinden, maar op de landkaart zou ik de plek ongeveer kunnen aanwijzen.

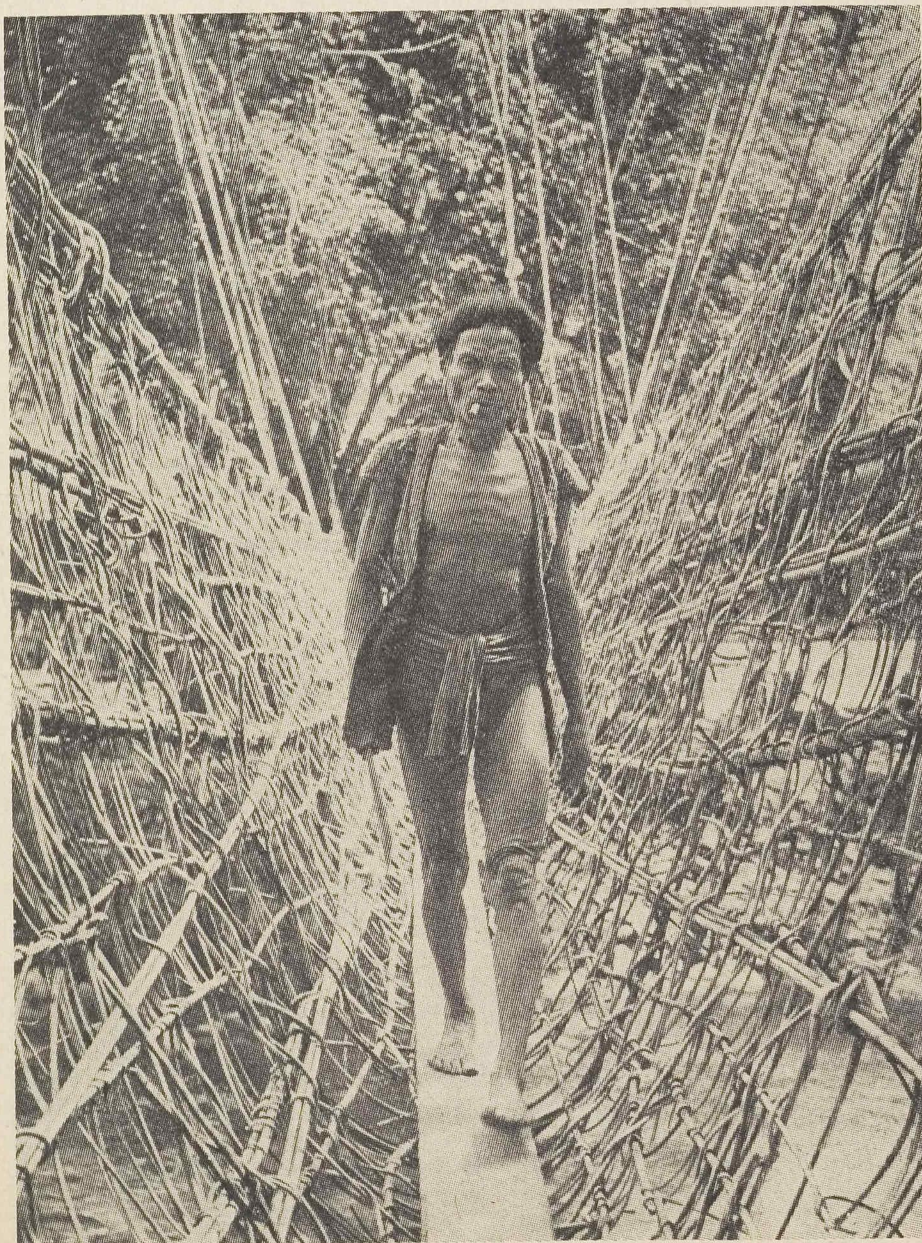
Laat in de middag, het moest zowat 4 uur geweest zijn, bereikten wij de plaats van bestemming: "Goenoeng Mas"!

Het was een rotsachtig gebergte en wat ik tussen die rotsen te zien kreeg, was wel het laatste, wat ik zou kunnen verwachten in die wildernis! Het was een schokkende verrassing en het deprimeerde mij op de één of andere manier.

Het waren de verlaten ruïnes van een Nederlandse goudfabriek! Er was zelfs een "soos" aanwezig. Het was een heel droevige aanblik. Toen begreep ik, waarom de Dayaks deze plek "Goenoeng Mas" noemden. Op de transportband lagen nog de stenen uit de goudmijnen, die op weg waren om in de fabriek verpulverd te worden. Alles was natuurlijk één grote roestbank en er was ook een Dayakdorp aanwezig.

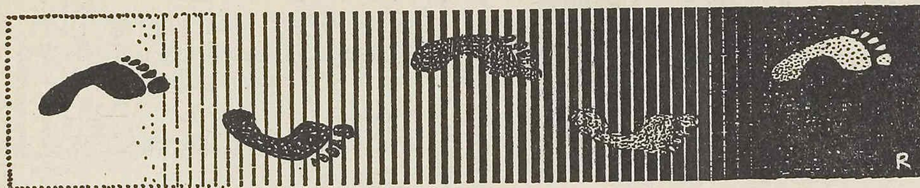
Het moest wel een hele prestatie geweest zijn, om al die grote en zware machinerieën ter plaatse te bezorgen, gezien de woeste stroomversnellingen, die de Kahayan-rivier rijk is, plus nog het gedeelte, dat die machine-onderdelen door het oerwoud gesleept moesten worden. Ik vroeg een oude Dayak, of hij ook wist, van wie deze fabriek was en als antwoord kreeg ik te horen: "tuan Poegelpoel". Meneer Vogelpoel?

R. F. VON STIETZ

(Foto: Expeditie Apokajan)

VOETSTAPPEN IN 'N ANDERE WERELD

AHMED EN ZIJN ONTVOERDERS

Mevrouw A. te B. bezat een aardig buitenhuis in de bergen, op niet veel meer dan een uur rijden van haar woonplaats, één van de grote steden op Java. Natuurlijk gebruik ik niet na te speuren initialen, want ik weet, dat mevrouw A. er niet op gesteld is dat de avonturen van Ahmed aan de grote klok worden gehangen.

Gelukkig heb ik haar niet verteld, dat ik, na alle bijzonderheden te hebben vernomen uit de mond van een aantal getuigen van plan was tòch iets over die avonturen te schrijven en zij heeft mij dus geen zwijgplicht opgelegd. Maar wel zal ik mijn best doen, de juiste namen van personen en plaatsen zo goed mogelijk te camoufleren. Eerst een paar inlichtingen over mevrouw A. Haar man, een totok met jarenlange ervaring in Indië, wilde zijn bedrijf in dat land niet opgeven en werd Indonesiër. Vreemdelingen kunnen nu eenmaal in Indonesië geen bezittingen hebben. Zij hadden een ruime kennissenkring, ook onder hun indonesische stadgenoten en toen de man stierf, ging mevrouw A. dan ook niet naar Nederland maar bleef in B. wonen, zo vaak zij maar kon haar bungalow in de bergen bezoekend. Tijdens haar afwezigheid uit dit bergoord trad Ahmed op als huisbewaarder en wanneer zij in C. vertoefde als major domus. Ahmed was een trouwe ziel, die het volledig vertrouwen genoot van zijn meesteres en dat ook ten volle verdiende.

Op zekere dag kwam mevrouw A. "boven" om te ontdekken, dat Ahmed, die in het bezit van de sleutels van haar bungalow was, niet op zijn post was. Rond haar bungalow lopend in de hoop een spoor van Ahmed te vinden viel haar blik door het raam op de keukentafel en zowaar...... daar lagen de sleutels. Vreemd genoeg, want er was geen spoor van leven in de bungalow te bekennen. Had Ahmed misschien een ongeluk gekregen bij het schoonmaken van de bungalow? Hij moest binnen zijn, want hoe kwamen de sleutels anders op de aanrecht?

Het is natuurlijk een klein kunstje om een bungalow in de bergen binnen te komen en zo geschiedde het ook. In het huisje was geen spoor van Ahmed te bekennen.

De volgende stap laat zich denken: mevrouw A. informeerde bij de bewoners en de bedienden van omliggende bungalows. Zonder succes. Niemand had Ahmed de laatste dagen gezien. Ten einde raad schakelde zij de politie in. Zonder succes. De politie gaf wel de nodige medewerking, zocht de omgeving af, maar vond geen spoor van Ahmed. Er ontstond een lichte paniek in de nabijgelegen kampong want Ahmed was niet alleen welbekend, maar ook gezien in de gehele omgeving. Zou hij verongelukt zijn? Zijn verdwijning was en bleef een raadsel. Net zó'n raadsel als de verschijning van de sleutels, die hij altijd bij zich droeg, op de tafel in de keuken.

Ofschoon de onrust in de kampong, waar men al spoedig over boze geesten was gaan praten, langzamerhand bedaarde, was en bleef de verdwijning van Ahmed een van de dagelijkse onderwerpen van gesprek.

Tot op zekere dag mevrouw A. haar bloemetjes op het binnenplaatsje van de bungalow ging begieten. Dat binnenplaatsje was, behalve via een deur in de bungalow, niet te bereiken. De bungalow stond op een terrasje in de scherpe helling van de berg en de afgegraven wand was zeker een meter of zes hoog. Misschien zou iemand op het dak van de bungalow hebben kunnen klimmen en vandaar het binnenplaatsje hebben kunnen bereiken, maar dan had hij toch de sprong van een meter of vijf hebben moeten maken met een royale kans, zijn benen te breken. Van een val of sprong hoorde mevrouw A. trouwens niets, maar toen zij zich omdraaide...... zat Ahmed aan haar voeten, als het ware als een foetus in elkaar gevouwen, het hoofd op de borst gezonken. Hij kon niet of nauwelijks staan en lopen en leek volslagen uitgeput. Van praten was helemaal geen sprake.

Het spreekt vanzelf dat aan Ahmed's lijfelijke zorgen het eerst aandacht werd besteed. Toen hij weer een beetje op dreef was gekomen, vertelde hij een ongelooflijk verhaal. Hij was op weg naar huis - op korte afstand van de bungalow - aangesproken door drie grote, zwarte mannen. Toen hij niet goedschiks wilde meegaan met het drietal, hadden zij hem gedwongen hen te vergezellen. Als laatste redmiddel had hij gezegd, dat hij de sleutels van de bungalow voor zijn meesteres bewaarde en dat zij zeer ontstemd zou zijn als bleek dat hij was verdwenen met de sleutels. "O", had één der mannen gezegd, "daar zorgen wij wel voor!" Van wat er verder gebeurd was herinnerde Ahmed zich niet veel. Hij had het voedsel van zijn belagers geweigerd, vrezende voor een of andere betovering. Hij wist ook niet, hoe hij op het binnenplaatsje terecht gekomen was, want hij had na de eerste ogenblikken van de fatale ontmoeting het bewustzijn vrijwel verloren: in ieder geval had hij geen herinnering aan hetgeen er verder met hem gebeurd was.

Het spreekt vanzelf dat de kampong nu voldoende wist om vast te stellen dat bosgeesten, "Gendroewo's" Ahmed hadden te pakken genomen (zie TT van 1 oktober p. 7: "bos- of tuingeesten van reusachtige omvang en van het mannelijk geslacht"). Maar sceptische lieden wilden graag het naadje van de kous weten. Zij namen als uitgangspunt de terugkeer van Ahmed, verzochten hem zich in dezelfde houding als waarin mevrouw A. hem had aangetroffen op het binnenplaatsje te gaan zitten en fotografeerden hem van alle kanten. U raadt het: geen van deze foto's is gelukt: de films kwamen belicht doch zonder beeld uit het toestel. Wat er gebeurd is met Ahmed is nu nog een even groot raadsel als toen. Er werd uit de bungalow niets vermist, hetgeen pleit tegen de veronderstelling dat Ahmed te doen had gehad met rampokkers. De sceptische Europeanen blijven het hoofd schudden en zoeken naar "rationele" oplossing van de vraag, wat er nu precies met Ahmed is gebeurd. Doet U mee?

JHR.

Poirrié

Scrabble

"Opa beweert, dat Perkoetoet een echt Hollands woord is, afgeleid van de woorden per, koe en toet"

Toko en Boekhandel Tong Tong

Prins Mauritslaan 36 - Den Haag - Telefoon 070 - 54 55 00 - Giro 6685
(bereikbaar met tram 10 en 11, bus 14)

MAANDAG GESLOTEN

Dinsd. - Woensd. - Donderd. - Vrijd. open 9 - 4 uur

Zaterdag van 10 - 2 uur

ATTENTIE!

Wilt u ons op de werkdagen na kantoortijd NIET bellen. Tot 5 uur kan het nog, maar daarna beslist niet meer. Ook op Zaterdag, Zon- en feestdagen zijn wij telefonisch niet bereikbaar!

Weer in voorraad:

Bikkels per stel	f 5,—
Tjonklak (Dakon) met schelpjes	f 25,—
Akar bahar armbanden gepolijst of ruw	f 12,50
Batik tjanting	f 3,50
Wajanglepeltje	f 4,—
6 stuks	f 22,50
Japara lepelrek	f 13,50
Jap. broodplank	f 20,—
Yogya-koperwerk	
anglo miniatuur	f 27,50
gendih miniatuur	f 27,50
vijzel	f 27,50
Tjendol-zeef	f 6,—
Tjentong hoorn (bewerkt)	f 15,—
Tjentong hout	f 6,—
Akar wangi p. pk.	f 1,50

— — — — — — — — — — — —

Madame Lenormand waarzegkaarten per stel	f 4,25
Pentol (domino) kaarten per stel	f 1,50

— — — — — — — — — — — —

Batik servetjes, lopers, halsdoeken, hoofddoeken, kussenslopen, kleine en grote tafelkleden v.a. f 25,—, dinersets f 45,— (6 servetten, placemats, loper). Kain batik tjap en print v.a. f 23,50. Shirts, rokken, blouses, japonnen afgeprijsd.

— — — — — — — — — — — —

Een nieuw Simona-product: Nachtcrème (ook als dagcrème te gebruiken bij een droge huid). Geheel plantaardig op honing-basis. Voedend, reinigend en zachtmakend met een zachte geur van kembang Tandjoeng.
Kennismakingsprijs tot 1 december f 10,95 daarna f 13,75.

WIJ KRIJGEN ZE WEER!

TONG-TONG verzamelbanden om uw meestgelezen nummers of complete jaargangen Tong-Tong snel, goedkoop en stevig in te binden!
Op veler verzoek hebben wij ze weer laten maken, banden die met een eenvoudig systeem van 2 schuifjes-in-het-midden het inbindprobleem oplossen.
Geen rondslingerende bladen meer, maar een waardevol boekwerk na een jaar!
Ivoorkleurige omslag (plastic, dus makkelijk schoon te vegen) en groene Tong-Tong opdruk.
Definitieve prijs nog niet vastgesteld

f 12,50

Op uw gezondheid!

Obat matjan rd/wit	f 6,15
wit kleine pot	f 3,75
Shiling Oil groot	f 6,50
idem klein	f 3,50
Tiger oil groot	f 8,50
Tiger oil klein	f 6,50
Rheumason	f 4,50
Mupa balsem 3 kleine blikjes voor	f 2,50
grote potten uitverkocht	
Obat tioep	f 3,75
Mentholstift groot	f 13,50
Mentholstift klein	f 5,—
Woods Pepermunt	f 4,50
Ginseng Tonic	f 27,50
Ginseng Capsules	f 27,50
Obat parem per blokje	f 0,50
Jamu Simona	f 10,95
Jamu Nyonja Meneer per pakje f 1,— 6 st.	f 5,50
Galing Singset capsules 100 stuks	f 19,50
Manisam asem	f 3,50
Ting-Tong djahe 4 stuks	f 3,25
Palmsuiker	f 3,—
goela djawa per rol	f 2,50
Wedan djahe stroop	f 5,—
Chili saus	f 3,75
Babi Pangang saus	f 4,—
Ketjap Vamu asin-sedeng-manis	f 4,15
Ketjap Kediri	f 5,—
Ketjap goela djawa	f 7,50
Ketjap zoutarm	f 4,15
keukenasem	f 2,90
satroe asem per ½ pd	f 2,85
Kripik gendar per ½ pd.	f 2,75
Kripik melindjo per pd.	f 6,75
per half pond	f 3,50
Kroepoek Vamu div. smaken	f 2,50
Sambelans Vamu div. smaken	f 1,95
Santen Decama blok	f 1,75
Santen Margarita (vloeibaar)	f 1,80

Pro Soy (Soja)

naturel - vlees/hamsmaak per half pond f 2,25 per pond	f 4,–
Culi-Mix kruiden soya p. pond	f 6,50
per half pond	f 3,50

ES PASRA MACHINE
porto f 4,— f 26,50

Indon. kalender 1978

Te Koop:

SCHILDERIJ VAN FRITS OHL
Balinees naakt (in pastel) 48 x 58 cm, ingelijst f 500,—

Enkele Indonesische schilderijen f 65,—

Orginele foto Ni Polok, ingelijst f 60,—

BOEKHANDEL TONG TONG

Kleine aanbieding oude boeken

Tanah Air Kita (Ned.)	f 70,—
idem compact-uitgave	f 50,—
Java's Pracht en Praal	f 50,—
Hecht verbonden in lief en leed	f 15,—
Insulinde, Dr. C. J. J. van Hall	f 5,—
Geen tabak, geen hallelujah, Smedts (Nw. Guinea)	f 20,—
Indisch getij, Holl. bakens, Voortland/de Keizer	f 5,—
Insulinde, mensch en maatschappij. Dr. W. Coolhaas	f 7,50
De weg naar Plantoengan, Soewarno v.d. Kaaden	f 10,—
Op wacht in de dessa, De Gooyer	f 10,—
Tournée, Hans v. Assumburg	f 10,—

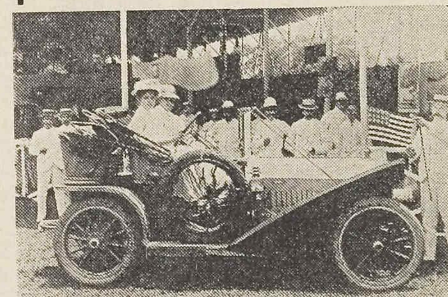
— — — — — — —

Lea Morris

Bushido	f 15,—
......En toch haten wij niet	f 15,—
Bij bestelling beide delen porto	f 2,75
2e en 3e jaargang STABELAN per jaargang	f 20,—
porto	f 4,—

KRETA SETAN

De Duivelswagen

Autopionier in Insulinde
door F. F. Habnit

Een van de mooiste kijk- en leesboeken uit het oude Indië. En niet alleen voor autoliefhebbers!

250 foto's. Gratis JMC-sticker f 65,— porto/emb. f 6,—

Voor onze abonnees 3 termijnen mogelijk.

oude litho's f 14,50
porto f 2,75

Minimum f 6,— van 1 tot 3 regels; per regel meer, f 2,50 meer.
Voor niet-abonnees dubbel tarief.
Maximaal aantal regels 6.
Voor advertenties onder nummer f 2,20 meer voor opzenden van ontvangen brieven.
Voor opzenden brieven onder nummer naar het buitenland totaal f 3,— meer.
Bij brieven onder advertentienummer:
DIT NUMMER OP DE ENVELOPPE IN DE LINKERBOVENHOEK ZETTEN.

Heer, serieus, 37 jr., zkt. kennismaking met ontwikkeld Indisch meisje met lief karakter. Br. o. nr. 2779.

Overwintering Costa Blanca - ideaal voor 65+ en/ gezin. Spec. pr. Inlichtingen: 023 - 26 24 35.

Te koop gevr.: Priangan I en II van Dr. de Haan. Aanb.: T. de Jongh Swemer-Hellema. Telefoon 030 - 51 36 93.

Dame, 68 jr., zeer vitaal, sportief zkt. dito reisgeno(o)t(e) v. lange vakantie of permanent verblijf in Spanje. Br. o. nr. 2780.

Indische dame, omg. Leyweg Den Haag, zoekt iemand voor boodschappen en lichte hulp. Br. o. nr. 2781.

Jong getrouwd stel, zonder kinderen, zkt. m. spoed flat of eengezinswon. in Haarlem of Zaandam. Inl.: na 18.00 u. 013 - 68 03 91.

Wij hebben leuke flat in Den Helder. Willen ruilen met flat of eengezinswon. in Haarlem of Zaandam. Inl. na 18.00 u. 013 - 68 03 91.

